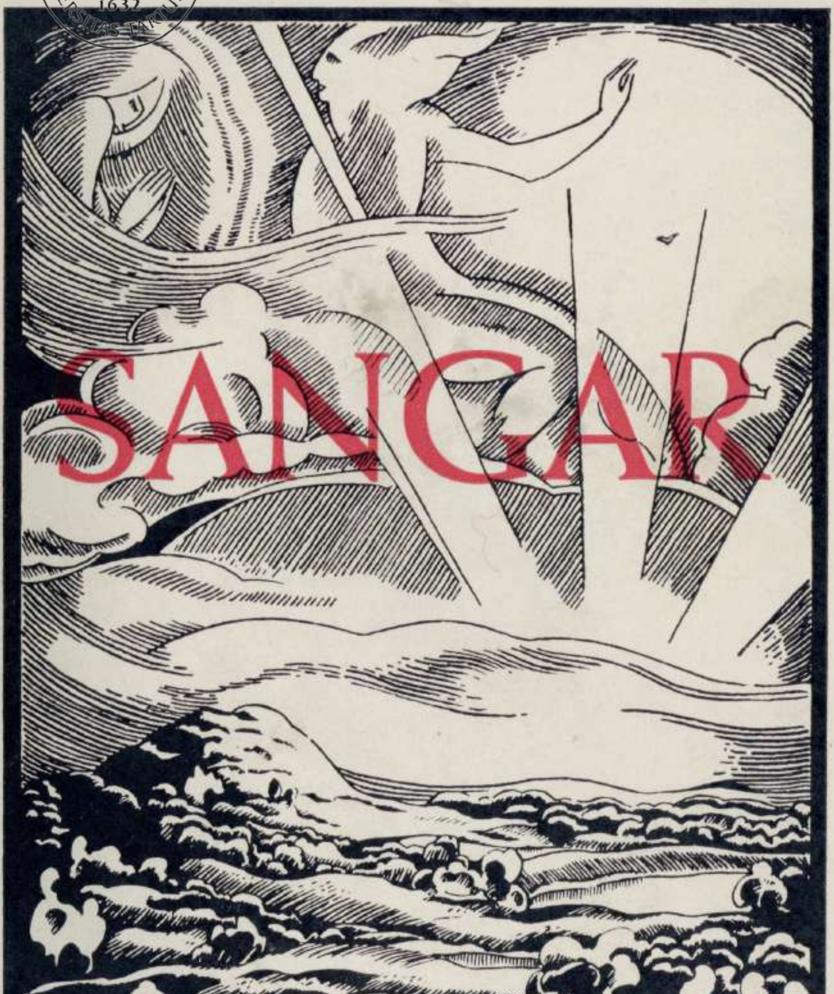
JOHAN AUD

SANGAR

JUHAN AUD

SANGAR

2 NOVELLI

KIRJASTUS „LEVIK" TALLINNAS
1 9 3 7

Tall. Eesti Kirj.-Üh. tr. Pikk t. 2. 1937.

SANGAR

„Mis härra Habakukel on uuemat?"
Kõrtsimees Kapral tavaliselt ei pidanud kombeks küsitella oma külastajaid nii sõbralik-familjaarselt. Liiatigi, kui külastajaks osutus sellane vähetõotav klient nagu seda võis olla äsja sisse astunud Ivan Habakukk. Endastmõistetavalt ei pannud kõrtsimees Kapral oma viimset sõbralikkust veel välja. Sel juhul ta oleks juba lausunud: „Mis härra Habakukel uuemat on?", mitte aga: mis on uuemat?, nagu käesoleval juhul. Muidugi jäi vastavalt ära sinna juurde kuuluv erilist lahkust väljendav püstitõusmine ja kätehõõrumine.

Sest inimene, kes kandis kuumal augustipäeval lambanahkset läki-läkit poolkasukaga, olles lisaks veel Setumaalt põlvnenud, vääris vaevu toolilt tõusmist. Vähimalt võis rahulikult lugeda ajalehe lõpuni paremate külastajate puudumisel ja alles siis asuda eeltöödele topka müümiseks.

Aga täna „Punase Kuke" restoran juhtus olema täiesti tühi, selle tõttu saigi võimalikuks sellane ime, et punase ninaga läki-läkis setumees kuulis tituleeritavat end ootamatult „härrana". Sest ajaleht oli härra Kapralil kohati läbi uuritud juba teiskordselt, korduvate haigu-

tuste saatel, ja iga vaheldustpakkuv juhtum, mis oli seotud kas või minimaalsegi kasulikkusega, oli teretulnud. Üldse polnud kõrtsimees Kapralil midagi selle vastu, tunda end humaanse rikkana, kes, olles tüdinud ja kurnatud oma raskest kutsetööst, leiab siiski veel aega käitumiseks suursuguselt nendegi suhtes, kes seda kaugeltki ei väärinud. Seega Habakukk sattus „Punase Kuke" kõrtsi ajal, millal härra Kapral oli võimeline sooritama oma kutselisi ülesandeid küllaldase aja tõttu üksikasjalisemalt viimisteldult. Muidugi polnud just iga hinna eest kindel, et Kaprali „Härra Habakukel" puudus kõrvalmaik. Olnuks Habakukest terasemat tähelepanijat, ta leidnuks Kaprali hääles kõrvaltoone, mille vajalisuses andis kahelda. Ja kas kõrtsimehe suunurgis polnud mõningaid kurrukesi ja kortsukesi, mis puudusid seal alati, kui ta oli täiesti siirameelne? Habakukk ise, poetanud end poolviiliti läbi kõrtsi napilt avatud ukse, jäi keset ruumi seisma, süüdlase naeratus higist leemendavas näos. Tühi kõrts oli kuidagi harjumatu, kartust sisendav, nii sama võõras kui kirikki täiesti tühjalt.

Või oli härra Kapralil midagi erakordset korraldusel, et kõik oli nii pühalikult vaikne? Kas varrud või matused? Või oli kavatsus kõrts mõnele üle anda?

Ent Habakukk ei suutnud meenutada midagi, mis oleks võimaldanud teha kindlamaid järeldusi. Ta tegi igaks juhuks lõualuudega mäletseva, laia liigahtuse, mis oli määratud väljendama vabandavat olesklemist, äigas korraks käisega näolt tolmust higi ja sammus siis leti poole. Pahempoolne kasukahõlm mingi sinna alla peidetud esemega oli tugevasti sirutatud ettepoole. Ta pidi ruttama — vastupidiselt oma harjumusile —, sest kõrtsimehe nägu oli nii sama salapärane kui tühi ja puhas kõrtski. Õigupoolest ta hoidis alati kõrtsist eemale, kui vähegi andis, sest „restu" tundus talle pillava toredusena. Ennem juba siis pudel välja osta ja vankri juures ära juua.

„Äh, härra nüüd või kedagi — — —" ·

„— — — käisin veskil ja — — —"

Kõrtmik vaistis midagi, mis riivas vaid eemalt ta huvipiirkonda. Ei tarvitsenud ju olla kohe juttu just rahalaenamisest, aga — kui tehti juttu ilusatest ilmadest ja veskil käimisest, oli asi ennem tüütav kui paljutõotav. Ja siitpeale härra Kapral pidas paljuks veel edasi rääkida. Ta sulges nagu tigu end oma karpi. Muidugi võiks ta rääkida veelgi, võiks rääkida paljugi, kui ta on valmis ükskõik kellele tegema selgeks, et see amet on ta närvid mokka pannud, tervise veel peale selle, kuid siis peaks leti ees seisma Habakuke asemel keegi teine. Ta oleks valmis isegi leti tagant välja tulema juttu ajama, kui ilm on nii ilus kui täna ja kui kõrts on nii tühi kui praegu, kuid siis peaks Habakuke asemel seisma jutupartnerina vähimalt Saare Jaagup, kui mitte just Arkna Peeter. Nüüd aga härra Kapral viskab oma toeka reie üle põlve nii et tool nagiseb ja hakkab ülimas rahus „Päevalehte" uurima.

Esialgu aitab sellele „läki-läkile". Lõhnab üksiku topka järele. Sedagi vahest selle tõttu, et liikva on otsas. Kes on näinud „Koonu setut" tegemas suuri arveid õllega ja suupistetega? Hiivab viinakauplusest paar „asunikku" hõlma alla ja imeb kuski vaikses kohas tühjaks. Lööb risti ette ja viib tühjad pudelid korralikult tagasi. Ilma igasuguse lamendita. Just nagu restoran seisaks sellest ülal!

Habakukk äigas aeg-ajalt käisega nägu, mille higisele pinnale olid tekkinud paksu jahukorra eemaldamisel laiad punetavad vaod, ning ootas rahulikult.

Muidugi oli tal aega selle asjaga. Võiks ju istuda ka, kuigi seda pole just palutud, aga nii sama hästi võib olla ka püsti. Muudkui köhatama peab aeg-ajalt, et härra Kapral ei unustaks.

Kapral tõusis viimaks püsti. Ta teadis olevat selleks ülima aja. See oli aeg, mis kulus maamehelikul külalisel enda lõplikuks valmiskohmitsemiseks. Sellele järg-

neb juba sooviavaldus paljusõnaliselt ja kobades, mis on nii sama aegaviitev kui tüütav. Igatahes sellelt läki-läkilt võis oodata pahimat.

Kapralil oli see õige koha ja aja määramise oskus paljude aastate harjumuse tulemus. Nagu seegi, et tühise kliendi puhul tuleb hoida ajaleht väärikas kauguses, aga kui on tegemist eriti tähtsa külastajaga, tuleb lehelugemine jalamaid lõpetada. Või kui just juhtub olema asi, mida ei raatsi pooleli jätta, tuleb tõusta esiteks püsti ja lõpetada lugemine rinnuli letil olles. Endastmõistetavalt tuleb simuleerida sütel viibimist sealjuures.

Kõik tuleb kaaluda täpselt, seisku küsimuses sularaha või prestiiž.

Muidugi pole härra Kapral saanud rikkamaks ainult kasulikelt, seega meeldivailt, kogemusilt, samavõrra on ta verre imbunud vastikusegi mürki. On ometi surmtüütav suuta ennustada iga sõna, millega sind häiritakse järgneval hetkel! Kui loed juba ilmest, mida keegi soovib, kas kaks pudelit heledat väi kolm potti musta vastava sakusmendiga. Kui palju räägitakse ülearuseid sõnu sellaste lihtsate toimingute juures! Kui nad ise aimaksid, et iga tuulde räägitud sõna mitte ainult ei jäta paitamata Kaprali hella kõrva, vaid otse valusalt torgib seda. Ja need lõustad, mis rüüpavad juba siis, kui topkavalamise toimingust on teostumas vaid sissejuhatav osa — korgitõmbamine. Ning see neetud „ääh", kui on kuulda tühjendatud klaasi klõpsatamist letile! Vaevalt härra Kapral suutis end kohendada sooviavaldusi vastuvõtvasse poosi, kui Habakukk asus ootamatult käbedalt ligi, kumardas üle leti ja sosistas kogeldes otse kõrva:

„Kas naisterahvas või pereproua ei sooviks natike tangu? — — — Väga head kruubid — — —"

Samas Habakukk osutas määrdinud kotile, mis ta vahepeal oli sokutanud kasukahõlmast letile.

Kõrtsmik vajus madalaks pettumusest. Ta ootas halvimal juhul rahalaenamise esitust, kui Habakukel tõesti oleks jatkunud nii palju häbematust.

Oh kurat sinu olla!

Kõrtsmik tegi käega paljuütlevalt laia liigutuse, istus leti taga asetsevale väikesele lauale, hakates asjaliku ja muretseva ilmega lehitsema mingit kaustikut, ning vastas siis häälega, mis värises tigedusest:

„Võin müüagi seda kaupa, kui soovid."

Sõna „natike" irriteeris Kapralit ülimal määral. See sõna, serveeritud maheda naeratuse saatel punaseninalisel taustal, tundus identsena kogu Habakukega ja oli seetõtu talumatu.

Et viida oma kallist aega ei tea kelle pärast, endal tööd kui merd — — —

Ent Kaprali ärihinge peegelpinnal oli käimas siiski väike virvendus. Oli tekkimas lootusesädemeke, et asja ei saanud veel lugeda lõplikult likvideerituks. See võiks siiski veel korraks tulla kõne alla, kuigi tangud on iseasi ja letile laotud sularaha on iseasi. Endastmõistetavalt olgu Habakukk see, kes asjaga otsast peale hakkab. Samuti on selge, et tehing tuleb sooritada tõhusa hinnaalandusega. Ka poleks paha, kui tangude hinnast vähimalt pool maha joodaks. Sest tangud ja muu seda sorti asjandus on nagu selleks maailma loodud, et sünnitada tasakaalutusi täpselt fikseeritavas päevases läbikäigus, kadudes jäävalt kööki või sahvrisse.

Kapral tegi nagiseva liigutuse, saates seda heanaaberliku köhatusega. Aga kui Habakukk ei kõssanudki sellepeale, kõrtsmik otsis asja leti juurde tulemiseks.

„Et ei hooli jah suuremat tangudest."

Habakukel pole suuri lootusi, aga ta nihutub kuidagi kodusemalt teise kohta.

„See nagu rohkem naiste asi — — —"

Kaprali hääl kõlas pühapäevapärastlõunalikult. Habakukk nihutas end jälle veidi, lausudes poolvillaselt:

„Ma mõtli jah, et vahest — — —"

Ta ootas keeldumist, mis jäi aga tulemata. Järgnes hetk nõutut seisakut. Kapral oli kergesti pahane Habakuke pikatoimsusest. Selle tõttu operatsioon kruupidega kippus muutuma jällegi väheolulisemaks. Samal ajal tangukott oleskles kõrtsiletil kuidagi hüljatuna, lodevalt laialivalgunud alaosa eemal kokkunööritud suust, mis vaevles Habakuke nudipöidlases rusikas nagu sureva hane kael.

Ent siis Kapral vaatas üle prillide nagu köster, kes on jõudnud kogudusest paar salmi ette. Habakukk haaras tangukoti ja astus paar häbelikku jalatäit ukse suunas.

Kõrtsi uks avanes 480 kraadi, ukse taha ununenud tool karjatas agoonias. Õelamäe Eedi astus „Punase Kuke" kõrtsi. Ent Eedil oli alati uks ühes lengidega turjal, kui ta kõrtsi sisse astus. „Jõuduuuuuuu!"

Eedi viskas oma hiiglasliku kämbla üle leti kõrtsimehele, silmadega aga hakkas kugistama alla Habakukke tangukotiga.

„Oo! — — — Sina ka siin!"

Kui Eedi haaras Habakukel ühe käega nudipöidlase rusika ja teisega embas ta kasukast pihta, pidas viimane endastmõistetavaks, et tal tuleb nüüd istuda rahulikult lähima laua äärde. Polnud täishabet, mis ühes paksuhuulse suuga võinuks ületada veenvuselt Õelamäe Eedi väiteid. Habakuke muhelevas naerunäos vaid võis eritella mõningaid sugemeid nõrgaks protestiks.

Eedil polnud kiiret. Ta näis olevat unustanud ebakindlalt enda kõrval niheleva Habakuke. Aga kui viimane hakkas tegema ettevalmistusi kõrtsist lahkumiseks, Eedi surus ta toolile tagasi, küsitelles:

„Kuidas on siis?"

„Mis tal's ikke — — —"

Habakukk vastas Eedile kes rääkis nagu tõrre põhjast, vesise sopraniga, tundes end milleski süüdlasena. Ta vaistis Eedi näiliselt erapooletus hooldamises mingit

nöökivat tagamõtet, mis teravas vastolus tema, Habakuke, tänase päevakorraga. Ta oli otsustanud täna realiseerida tangukoti ja minna koju kainelt, mida, muide, juhtus väga harva. Muidugi polnud ebamehelik lahkuda kõrtsist sobival põhjusel, ent vastasel korral.

Ta vaatas aknast välja ja lausus süütult:

„Tore ilm täna — — — päris kahju kodust ära olla — — —"

Eedi kõrtsmikuga kõnelesid omavahel ega kuulanud teda. Kuid siis sigines jutusse mingi äraootav lünk ja Eedi müksas Habakukele:

„Kas lapime või?"

Eedi polnud pealetükkiv. Kõrtsis istumine iseendast oli talle naudinguks. Kui ei saa lappida, on hea, kui mõne õnneliku juhuse abil asi hakkab vedama, on veel parem. Igal juhul kunagi pole ülearune rääkida lappimisest, austades seega kõrtsi ürgseid seadusi.

Eedil vedas enamasti alati, kuigi tal puudus alati raha. Ta ei lahkunud kodunt kunagi suurte väljavaadetega, kuid ta tuli harva koju kaine peaga.

Kuulamata Habakuke häbelik-tõrjuvat „tea nüüd", Eedi juhtis jutu jälle kõrvalisile asjule. Võib ju istuda niisama ka, kui aga leidub keegi, kes räägib. Kui kõrtsis istumine on nauding, siis rääkimine on seda suurimal määral. Ja nauditavaimaid asju on vastuväide igale võimalikule väitele pika, ümara, võimsast täishabemest garneeritud „oo"-ga, millele vastu vaielda leiab olevat lootusetu isegi sellane kogenud inimene, kui seda on härra Kapral.

Algul Eedi ei pööranud mingit tähelepanu Habakuke tangukotile, kuid siis see kõrvalise kaaluga esemeke hakkas viljeldama ta leidlikus peas uusi mõtteid.

Tundus kahtlasena, et Habakukk hoidis kotisuud lakkamatult oma higises peos. Ja siis nõudis uurimist, miks kott ise kogu oma laiusega ja lodevusega nihkus aeglaselt, kuid visa järjekindlusega laua ääre poole. Ei

kulunudki väga palju aega, kui Eedi teadis kotist niisama palju kui koti omanik isegi — higistav, kehitav, häbenev, nihutav ja nuuskav Ivan Ivani poeg Habakukk.

Mõni aeg hiljem tangukott saabus restorani köögist tagasi vaikiva Habakuke ette, kuid — tühjalt. Tühjale lauale aga ilmus kuus pudelit õlut korraliku suupistega ja karavin viina. Kelle korraldusel, seda Habakukk ei teadnud. Ta ei hakanud seda siiski kohe küsimagi. Aga Eedi ei tunnud siitpeale enam huvi tangukoti vastu. Ta lõi rusikaga lauale ja naeratas hindavalt.

„Oo!"

See „oo" oli häälestatud võrratu kõrvalheliga. Parimaid eksemplaare üldse Õelamäe Eedi rikkalikus „oo"-de kollektsioonis. Habakukk tundis sisemist rahutust, kuid sinna hulka segunes tahtmatult tubli annus eelnaudingut. Ta karastas enda näljast ja kuumusest kõrbenud sisikonda sissejuhatuseks klaasi vilu õllega. Ta mõistus suhtus sellele toimingule kritiseerivalt, kuid ometigi ta tundis end tahtmatult vandumas alla mingile tänulikkuse rünnakule. Õlleaurud põrkasid kuumast kõhust tagasi nagu keriselt, vallutades kiiresti nõrgalt protesteeriva aju. Läbi algava pohmeluse püüdsid end vägisi suruda läbi halbaennustavad eelaimused. Ta silme ees hakkas pillerkaaritama katkelmaid ühest olengust, mis teostus samas alevis paar nädalat tagasi. See algas niisama süütult nagu tänanegi, kuid lõppis... Habakukk sules silmad, lootes vältida sel teel pealetükkivaid viirastusi... Tol ööl ta ärkas kuski tundmatus ruumis, mis oli tulvil põrandalmagajaist... Katkilöödud pudeleid, toolijalgu, kummuli laud, mille jalgade vahel magas tema, Koonu peremees... Siis tuli — kes oleks võinud seda arvata — tema oma eit, tema lihane naine Anu... Nälgiv hohune... tühi vanker... veel tühjem rahakott... Ei ma enam seda tee, jäägu see viimaseks — — — Need nisud — — — noh, ma teen karjamaale uut põldu — — — mitmekordselt tagasi — — —

„Proosit!"

Eedi oli pehme nagu sula või — sellasena Habakukk polnud teda kunagi näinud.

„Olgu siis pealegi! — — — Proosit jah!"

Habakukk jõi hädiselt ja nagu vaikides kuidagi. Ta käitus suupistet hankides saamatult ja muretsevalt, pusides suuremate tagajärgedeta sitke prae kallal oma hiiglasliku taskunoaga, kuna ta oli algusest peale suhtunud umbusklikult kahvlile ja sööginoale. Niisama vähe ta saavutas tulemusi arvutamisega, püüdes endamisi jõuda otsusele tangukoti kaalu ja hinna suhtes.

„Proosit, härra Habakukk!"

Habakukk tegeles parajasti küsimusega raha mittetagasitoomise üle Kaprali poolt.

„Või juba minu kord?"

Aga klaasi kummutamine teostus seekord juba kõrgelt ja otsustavalt, meenutades kana joomist. Ja siis Habakukk tätsas korraks rusikaga laua pihta, olles üle hulga aja jälle täiesti ühel arvamisel iseendaga.

Kui see tangukott ka kõik läheb, ega siis veel...

See mõte saabus parajal ajal, otsekui lunastus. Ta tundis istumas end karussellil, mille iga järgmine ring haaras laiemalt.

Siis lõi ta teist korda rusikaga lauale... Olete tublid mehed!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Koonu peremees, mis sirkust sa teed?!"

Kõrtsiteenija oli jõudnud põrandapühkimisega Habakukeni, kus peatus harjavarre najale toetununa, naerdes tigedat naisterahva naeru. Ta leidis Habakuke soovimatu nähtusena ta tööd segamas. Seegi tõik ei suutnud hoida teda pikalt leplikuna, et Habakukk oli nii ääretult naljakas: venitab kasukahõlmu laua kohal koomale ja laiemale ja ümiseb ise.

Habakukk katkestas hetkeks oma kummalise tegevuse, jõllitades ilmses arusaamatuses näkku tüdru-

kule, kes seisis ta ees kärsitult ootavana nagu viimne kohtupäev.

„Mis ma...?... Kus...?"

Talle sai äkki selgeks, et midagi on korrast ära. Ta hakkas seda aimama juba varem, kuid ta oli sedavõrd kiindunud oma harrastusse, et ei raatsinud peatuda. Ta aimas, et tüdruk oma helendava ja ähvardava eksisteerimisega on kuidagi vaenlik või otse hävitav ta äsjasele ülimat naudingut pakkuvale tegelemisele ja et see, mis paratamatult järgneb, on hoopis argipäine, luulekehv. Polnud eluvõõramat olendit maailmas Habakuke praegusest vaatevinklist vaadatuna kui see tüdruk seal oma harjaga ja kirju põllega. See oli liig soovimatu, et olla tõelisv. Ja hetk hiljem ta ei uskunudki enam sellesse lummutisse, hakates uue innuga harrastama katkestatud tegevust.

„Uuh! Uuh! Uuh! Nääska!"

Ta venitas ikka ägedamini oma kasukapooli, trummeldades sõrmedega laual ja hõisahtas vahel uljalt sekka. See tüdruk seal oma harjaga ja tigedusega on vaid halb uni, tõeliselt aga tema, Ivan Ivani poeg Habakukk mängib praegu harmoonikat ületamatu virtuositeediga ja kogu kõrtsitäis inimesi, kelle hulgas ei puudu ka härra Kapral ja Õelamäe Eedi, kuulavad teda hämmastusega.

Ja missugune mängumees!... Temast poleks võinud seda uskudagi!

„Jumal, küll on häda nende purjus vanameestega!"

Tüdruk harjaga ja kirju põllega ei soovinud olla vaid paljas lummutis: ta hoiak muutus seda ähvardavamaks, mida vähemaks jäi vahemaa tema ja Habakuke vahel. Nii kainelt ja otseselt oma eesmärgile rühkida võib ainult naisterahvas, on ta siis oma eit või kõrtsiteenija.

Habakukk oli juba kaotanud usu lummutisse, aga ta tundis end ikka veel vaid unestvirgununa, kes on kaotanud õige orientatsiooni uste ja akende suhtes.

„Mis?... Mis?... Kus ma...?... Kus Kapral ja...?"

„Kuule, sa ära mögise! Tee, et minema saad!... Minemisega läheb aega ka ja..."

Tüdruk vedas laua äkilise toore võttega Habakuke eest ära ja viimane tundis end kalana, kes on sattunud äkki kuivale. Lauale toetuv küünarnukk nõksahtus tühja ruumi. Tüdruku otsustav menetelu ei võimaldanud kaksipidimõtlemist isegi joobnule.

„Ega's"

Habakukk naeratas alistunult, hakates end üles hoovama. See polnud kerge, kuid käte ja jalgade, küünarnukkide ja hõlmade vahetalitusel ta lõpuks rivistus väljumiseks.

„Aga Koonu isa, ära oma pilli maha jäta!"

Tüdruk osutas vanamoelisele, toruga grammofonile, mille asetsemisest enda kõrval toolil Habakukk sai vaid praegu teadlikuks.

„Mäss!"

Habakuke läki-läki kõrvad muutusid paugupealt erguks, olles teravas vastolus ülejäägiga üld-Habakukest. Aga tüdruk oli seekord liig võiduröõmutsev, et olla pahane.

„Sa siis ise ei teagi?... No mis asja vastu sa siis oma hobuse ja jahukoorma vahetasid?"

„Mina?"

Ta kainenes järgnevate sekundite kestes mitu punkti. Ammuli suu neelis kõik, mis tal tavaliselt kuulus näopartii juurde. Välja arvatud vaid läki-läki kahetsevalt longus, värisevate kandepindadega. Tüdruk polnud enam ammu saanud nii südamest naerda.

„No sina neh! Maksid veel Õelamäe Eedile viis krooni hobuse lahtirakendamise eest."

Aga siis oli hakkajal tüdrukul villand liikumatult seisvast endamisi pomisevast setumehest. Järgneval hetkel „Punase Kuke" paljukulutatud uks aevastas välja Ivan Ivani poeg Habakuke ühes grammofoniga,

mille torus leidus hoolikalt kokkupanduna linasest riidest tangukott. — — —

Habakuk leidis end mõõtmas Nuumiku alevi peatänavat oma avarate venesaabastega, olemata kindel selles, et suund, mida ta sõtkus, viis just kodule lähemale. Aga ta liikus ometigi, naeratades abitut naeru, mis vaheldus vaid neil hetkil, millal ta sukeldus magusaisse unelmaisse, uskudes end lebamas koduse hõnguga vankripõhjal, usaldustsugereerivad ohjad peos. Kuid ta naeratus asendus ilmse tigedusega, leides end jällegi tõelisves, mille olulisimaks komponendiks osutus grammofon.

Et just tema pidi tunnistama end riistapuu omanikuks, missugust ta iialgi polnud sallinud.

Aga alandavale omandile lisandus veel alandavam vihatud riistapuu kandmine läbi kogu alevi. Juba paljas eelmõte sellest olukorrast oli küllaldane, et läita tas metsikut viha kasti vastu.

Habakukk tundis end märtrina, kellele on saabunud aeg oma risti kanda ebakohasel ajal.

Ta vaatles grammofoni jõuetus vihas.

Muidugi õiendab ta esimesel parajal juhul arved selle patuse pilliga. Kuid arupidamine poleks siiski paha. Enne tuleks istuda maha ja mõtelda üks suur mõte, üks kahehobuse mõte sellest tänasest asjast.

Habakukk tegi suuga liigutuse, mis meenutas parmupilli mängimist. Ta peatus viivuks, nagu midagi meenutades, kuid siis hakkas ta liikuma endises suunas, muudkui veidi kiiremini. Ta oli jõudnud kindlale otsusele, et tal tuleb täna minna Koonule vist ikkagi ilma hobuseta ja koormata, — ükskõik missuguses suunas liikuda. See kurb tõik hakkas talle selguma juba kõrtsist väljumisel. Ta kavatses ronida oma vankrisse, mille teadis olevat lähimas läheduses. Ta ei tarvitsenud veenda end selles lihtsas tões nägemismeele kaudu, ta eksimatu instinkt kirjutas talle ette käega kobamise kindlaima vahendina.

Aga ta leidis siiski hobuse asemel tühja lasingu ja mõne heinakõrre, mida õhtutuul liigutas ajaviiteks. Ja kõrtsi kõrvunilukustatud hooviväravad ei lisanud midagi uut sellele, mis tüdruk ennist talle suvatses kõrtsis valetada.

Habakukel oli kahju ilusast, enneaegu ilma tulnud mõttest, millega ta oli harjunud end relvastama juhtudel, kui üks pea oli liig raske kahe jala jaoks. See mõte valmis lõplikult vaid siis, kui Habakukk oli kõigist raskusist hoolimata sooritanud vankrisse ronimise: see on jumalast seatud üks ilus asi, et ei saa ülespidi kukkuda...

Kahjuks see õnnis mõte on kehtiv vaid siis, kui inimene istus juba kindlasti vankris, mõlemad jalad kodusadamlikult rõukude vastu toetatud ja takerdunud ohjastikust välja klaaritud, kuid nüüd...

Ei, tal polnud täna olnudki kavatsust jooma minna, ta tahtis teha vaid nii palju tangudest raha, et oleks suutnud lunastada sõidupileti linna sõiduks. See oli kõik, mis ta soovis täna kõrtsi astudes, rääkigu Anu kodus mis tahes. Maapanga võlg pidi ju homme saama tasutud.

Ta piilus umbusklikult alevimajade poole. Need tundusid talle hiiglapesadena, mille ümbruses alati sumiseb ja surub.

Ei, siin polnud õige koht korraliku mõtte lõpuni mõtlemiseks... Ega ta ometi meelega ei tahtnud, Anu peaks sellest ka aru saama... Aga oma kaitsekõnest iseendale hoolimata ta muutus üha teadlikumaks oma seisukorra närususest: ängistus suurenes sedavõrd, kuivõrd viinaaurud jõudsid haihtuda õhtueelses jaheduses. Hetke peatunud nõutult, ta hakkas liikuma jällegi, kuid nüüd juba täie teadvuse ja vastutustundega pidades kodusuunda. Tal oli häbi. Et just kui pila töllerdab keset alevikku, grammofonitörts kaenla all... Ta seisatumine tuli iseendast — see oli nagu mõne rihma sidumine lohakile veninud rakenduses. Aga siis meenus

talle tõik hobuse puudumisest ja tal hakkas häbi. Kui mõni nägi seda, et ta seisis keset alevit hobuseta, mõni, kes teadis kogu seda lugu kõrtsimehega ja Õelamäe Eediga.

Aga ta tahtis ju mõtelda, ta tahtis kõik valmis mõtelda enne eide silma alla sattumist. Aga käies ei saa ju mõtelda, ükski mõistlik inimene ei saa, ei võigi saada... Kui saaks ometigi kuhugi istuda... Habakukk haigutas kõveralt ning hädiselt ja ohkas kogu kehaga. Tänase päeva ülejääk võib peita endas veel palju, välja arvatud vaid puhas ja rikkumatu rõõm iseenda ajalikust olemisest. See kojuminek juba kõigepealt, see vältimatu jõudmine Koonu taluni tundus talle niisama lootuseta üritusena kui uue mandri avastamine. Ta jalad olid praegu pigemini kohased kukkumisest hoidumiseks kui kuue kilomeetri maha käimiseks. Üldse ta käesoleval momendil hoidus koos ennem poolkasuka ja venesaabaste abil kui iseenda armust, ja seda mitte ainult kehaliselt. Ta rebis olematu hobuse olematuid ohje oma lihase vasakkäega mitte vähem närvlikkusega kui oli harjunud tegema seda tegelikkuses, soovides võimalikult varsti pääseda sooja voodi hubasusse.

Aga aeg sai jääda seisma niisama vähe kui Habakukk sai kukkuda ülespidi. Ja igavesti liikuva aja kaasabil Habakukk jõudis viimaks Hoogla mäele.

Esimene koht Nuumiku keskalevikust arvates, kus mõistlik inimene võis maha istuda ja segamatult oma mõtteid mõtelda. Ja Habakukk, jõudnud leppade varju, otse sulas maaga ühte: ta naeratuse teesklematu õndsus kindlat pinda allkeha lähedal tundes viitas vähimalt paaripäevasele ankrussejäämisele. Ja grammofon? Mis oli tal tegemist selle kastiga praegu? Eks pärast näe, kui saab aega järele mõtelda. Praegu on kindel maa jalge all ja tükk mõnusat taevast näo kohal, — kõik muu on... Ta asetas grammofoni enda kõrvale maha liigutusega, mis meenutas pesategemist.

Et ole sa, mis sa oled, aga...

Viimistelnud enda asendi visade ja kannatlike nihutamistega mugavalt emakese-maa kontuuride järgi Habakukk riivas veel korraks oma äsjast tüütavat koormat pilguga, mis ei väljendanud ei viha ega poolehoidu, ennem juba veidi umbusku, vürtsitatud mikroskoobilise lisandi hirmuga.

See asjandus oma toruga ja vändaga oli kuidagi võimatult ebasobiv siin lepikus, olgu kõrtsilaual veel, kuidas oli: otsekui salakivi, mis torkab vahel ootamatult esile, kus teda oodatagi ei tea: vahel tuiskliivas, vahel vesises soos. See kõik oli ju halb uni, kõik see vägipulga vedamine maanteekraavidega ning maadlemine tugiteivastega Nuumiku alevi ja Hoogla mäe vahel. Nüüd terve see krempel on unustatud, ka see kurjem osa vaevarikkast teekonnast, Hoogla mäe Nuumikupoolne järsak, mida vallutades jalad kippusid etendama kõrvalist osa kätega võrreldes, ning puhkus leppade kahinas oli kahekordselt õigustatud. Aga Hoogla mäe pöördeline osa Habakuke rännakuis ei piirdunud vaid tänasega, mil kojusõit tuli sooritada jalgsi, tavalistelgi, vähem ebaõnnestunud tarbematkadel selle mäe harjal teostus uuestisünde. Siit ju avanes vaade tervele Ridakülale ühes kogu ta hoonestikuga ja kaevuvinnastikuga peaaegu paari kilomeetri ulatuses, ja tuim pidi olema see inimene, kes siitki ei mõistnud vaadata ülalt alla. Nagu linnusõnnik näis siit vaadatuna kogu see rodu, kõik parajalt eemal ometigi, et mitte seletada küla otsas alandlikult pesitlevat Koonu talu oma lagunenud aedadega ja segipuhutud katustega. Tolle talu upakil hooned, mis näisid visatuna mõne tundmatu hiiglase poolt ühe labidatäiega siia küla otsa, ilmnesid ta peremehele siit Hoogla mäe tipult uhke mõisana. Ta lambanahkse peakatte kõrvad upitusid siin kohe sinist taevast kotkatiibadena, asetatud eksituse tõttu mõne üleannetu ingli kõhetuile õlanukele.

Ent see kõrgepinge ei kestnud kaua. Sest peagi „uhke mõisaomaniku" punetav nina arvas haistvat argi-

päiselt tuttavat hõngu, mis meenutas peatset sissesõitu kainesse koduõue, kus paremal juhul piisas pattukahetsuslikust noruspäisusest, et mitte äratada enda eksisteerimisega eides ülearust võitlusindu. Habakukk tundis äkki, et on veel viimane aeg enda iseseisvuse lõpu edasilükkamiseks. Veel hetk ülevat õnnetunnet — ja tee viib lamedat kallakut pidi lähemale tõelisvele. Ent see tõelisv koosnes alandlikust tarest sõjaka eidega ja räpase lastekarjaga, kes kõik olid tüütuseni ühel arvamisel emaga kõigis isasse puutuvais küsimusis... Siin kallakul see tuligi, see viimane. Ent ta ei mäletanud end kunagi ennem laskuvat siit alla jalamehena. See tuli harilikult nagu tuuleiil, see allasõit: ei jõudnud iseteadlik ja laiakõhuline kõrb end veel seadagi vastupunnivaks pärimäge sõiduks, kui Habakukk sikutas kõigest jõust ohje, kallutades end kiiresti kord vasemale, kord paremale poole, tõusis poolpüsti, keerutas ohjaotsa ning hõisahtas häälega, mis kuulus kellelegi teisele:

„Nääska!... Ääh!... Ela ilmas kui pulmas!...

Aga ta näoilme oli noil hetkil traagiline, hoolimata uljast häälest.

Kõrvil tuli teha oma peremehega kaasa, kuigi tal ei puudunud eriarvamised allamäge sõidus. Ta lingutas pahaselt oma suurekaliibrilisi eeslikõrvu, sähvis reetlikult sabaga, kaksas tagumikuga mitmes erisuunas, kuid lõpuks kaotas oma külma rahu ja tormas umbnelja mäest alla nagu lõhkuv lepatriinu.

Habakukk oli õnnelik pisarateni.

Mis sellest, et vanker tegi kahtlasi kõrvalhüppeid teeäärte suunas ja sünnitas rohkem kolinat kui tosin linalõuguteid, see oli ju Koonu peremees, kes sõitis praegu Hoogla mäest alla oma kõrviga! Mis sellest, et silmade naabruses sähvisid punased välgud, ja hammaste kohta ei saanud ütelda, olid nad veel kinni suus või lahti, temal, Koonu peremehel oli traavel, nagu ei kellelgi Ridakülas!... Nääska!... Ääh!...

Aga Hoogla mäe kõrgeim tipp sai vahest suuremategi algatuste inspireerijaks kui lihtne allasõit mööda kerislikult ebatasast mäenõlvakut. See juhtus enamasti siis, kui Habakukk kojusõidul juhtus jagama oma vankrikotti mõne naabriga või tuttavaga. Kord tehti Hoogla mäel kindlaks, et Habakukk, nii tõesti, kui ta elab praegu siin ja oleskeleb, sõidab maha oma lähima naabri, Pihelga Antoni, õuevärava. Tunnistajaks ja vankrinaabriks osutus tol korral Lusika Kaarel. Asjast ei tahtnud siiski tulla suurt välja: Habakukk ise oli see, kes tingis muist maha enne Pihelgani jõudmist: ta ei sõida küll Pihelga õueväravat maha, selle eest aga oma õuevärava. Aga seda juba ilmtingimata. Kui sedagi vägitegu ei õnnestunud sooritada puhtalt, siis puhttehnisil põhjusil: Koonu talul praegu ei juhtunud olemagi õueväravat: kohal, kus endise peremehe aegu ilutses õuevärav, oli praegu ainult jupp mädanenud posti.

Et seda täiel mehel ei tasunud hakata ümher sõitma, selles asjas olid niisama hästi Lusika Kaarel kui Habakukk isegi ühel arvamisel. Aga Habakukk, tundes enda pihal Lusika peremehe arvustavat pilku, leidis lõpuks siiski mingi lahenduse: ta sõitis robinal läbi vihusauna otsas asetseva püstaia — ainus jupp aeda, mis veel kaitses Koonu õue — ja takerdus väljapääsmatult tihnikusse, mis moodustus hiiglanõgeseist ja lihavaist kobrulehist. Tema väljapääsu sellest ummikust Lusika peremees ei pidanud tarviliseks oodata, see polnud kauba sees.

Aga veidi hiljem, jõudnud tubli vakamaa osa edasi, Lusika Kaarel kuulis Koonu talu poolt paljusid inimhääli ja koerte haukumist. Seal oli koostumas sümfoonia, mille kandvama osa moodustas võimas naisehääl paljude lastehäälte agaral toetusel, kuna täiendavat kõrvalosa täitis kuulekalt Habakuke enda tõrjuv tenor. Ja Lusika peremees otsustas endamisi: Koonul on vist rehetoa ahi sisse langenud või härg kukkunud lina-

leoauku... Täna polnud kõrbi ega karastavat allasõitu, jäi vaid ääretu väsimus... Habakuke uni oli liig raske, et lakata äkki. Ta maadles Õelamäe Eediga väsitavalt kaua visa maadlust, mis ei annud mingeid tulemusi, kuid selle järele Õelamäe Eedi asendus kasukakuhilaga, millega võidelda tundus olevat veelgi lootusetum. See kasukahunnik ületas suuruselt Koonu vihusauna. Kuid mida vihasemalt Habakukk üksikuid kasukaid endale peale rebis, seda paljamaks kippusid jääma ta põlved. Ta võitlus lahkpüüdeliste kasukatega muutus üha meeleheitlikumaks, kuni viimaks ärkamine otsustas selle lootusetu heitluse mõlemapoolseks hüveks. Veel ärgateski Habakukk jõllitas esiteks silmi oma nägematuile vaenlasile. Siis aga, pärast raskepärast istukili hoovamist, ta ajju hakkas pikkamööda nirisema jäist teadvusvedelikku: mul on hirmus külm. Pärast selle tõe ratifitseerimist Habakuke lõualuud said õiguse hakata lõgisema kulunud lambaraudadena.

Aga mis oli tal pistmist leppadega ja suure kiviga oma aseme läheduses?

Need esemed olid hullumeelsuseni ebakohased öises ümbruses. Riidesolemine polnud eriliselt häiriv — seda oli juhtunud ennemgi, kuid külmatunne ja...

Ta märkas grammofoni ja hetk hiljem võttis teatavaks tähistaeva asetsemise enda pea kohal. Talle hakkas meenuma üksikuid katkelmaid päevasündmusist, mis hiljem tihenesid, venides lõpuks pesemata villadest heidena, lakkamatult, halastamatult, sünnitades roostelist kärinat. Ja Habakuke tujuosuti hakkas üha kiiremini ja kiiremini lähenema nullpunktile ja ta hingeline koostis, mis kõrgpinge juures osutas nõrku jälgi lehelisest, hakkas nüüd üha suurenevas silmatorkavuses ilmutama tugevat happelist reaktsiooni. Talle viirastus kojusaabumise paratamatus kõige lähemas tulevikus ja silmade ees hakkas tantslema punaseid välke, mis identifitseerusid enesetundele raske hoobi kolba pihta saamisel. Hetkeks organiseerunud, kaalutlev hirm loovutas võitlusvälja

paanikasse kalduvale meeleheitele ja nägu virildus nutulähedaseks, kuid siis Habakukk hakkas proovima pöidlaküünega saapataldu ja rahunes. See oli ammuproovitud toiming, mis oma ehtsa asjalikkusega aitas kriitilisil momendel eidegi mõtteid vahel eemale juhtida. Sageli juhtus, et eide hambunirelvastatud laused suundusid nahahindadele ja said „maaühenduse", hakates spontaanselt tundma kaasa Ivani kirumisele üürikestest saapapõhjadest. Kuid peagi kippus olema selge, et ka see ei suutnud päästa teda praegusel juhtumil. Habakukk pani käed pea alla ja heitis ülimas nõutuses uuesti pikali. Ta saapasääred olid ahastuslikult kortsus, läkiläki esitiib vajus lõdvalt punasele ninale, mis hakkas lurisema hoogsais alistustõmbeis.

Kui saaks kuidagi selle aja magada üle, unustada olematuks, kui mõistaks päästa end õnnestunud valega! Kui saaks kokku mõne imega, nagu neid kolas ümber ennevanasti piibli ajal, vahel ilma vajaduseta!...

Aga krobeline realiteet ei soovinud midagi teada enda ümbermõtestamisest: vaevalt Habakukk sai asuda eeltöödele suure ristimärgi tegemiseks, mis pidi saama innukaim, laiakaarelisim, võrrelduina kõigi eelkäijatega, kui harduses vaikiv käsi riivas mingit eset, mis kolises ja oli sellest hoolimata reaalne. Grammofon.

„Eeh!"

Ta suutis suuri vaevu hoiduda sõnast, mis olnuks vastupidine kõigele eelkavatsetule. Ta pani läki-läki pähe ja rapsas püsti, kuid leidmata midagi uut, istus uuesti, suuremal määral nõutuna endisest...

Kõigist inimesist viletsaim olen mina, jumala armust Koonu pärisperemees. Ei peeta mind meheks väljas, pole must kodus ka suurt andi. Kui mõni mees näitabki mulle vahel lahkemat nägu, siis ainult selleks, et pärast oleks hõlpsam mind tüssata... Ei karda mind keegi: teenijad ei kuula mu sõna, lapsed lõugavad vastu. pereeidest endast pole rääkidagi...

Habakukk käändus kummuli jäise hoolimatusega iseenda vastu ja nuuksus noore penina. Ta soovinuks tunda veel rohkem alahindavat haledust enda vastu, ta soovinuks nutta viie aasta norm ette, lasknuks asi nii seada...

Miks sihukesi inimesi on loodudki maailma, kel neid vaja on? Olen tüliks oma naisele ja lastele, olen tüliks kogu maailmale, olen tüliks jah!...

Ta sasis endal kahe käega karvust, tõstis end õhku, heitis end kõigest jõust vastu maad, tallas enda puruksmuljutud jäänuseil ja raevutses tigeda sõnnina. Ta katkestas nuuksumise, et sülitada kahele kokkupandud sõrmele ja heita siis sülg kohe vastu tähistaevast, lootes endastvägevama pahandamisega saavutada karistust, milleks ta enda nõrk jõud ei piisanud. Ta tõstis mõlemad lühikesed jalad üksteise järel pilvede poole ja oli õnnelik, et oli saavutanud selle toimingu saateks kaks üksteisele sarnlevat frivoolset piiksu.

Aga hetk hiljem ta juba kahetses enda äärmuseni püüdvat ülemeelikust ja tõmbus sõnakuulekalt-äraootavalt kerra. Ta piilus aralt-umbusklikult ühe silmaga läki-läki varjava esilapi alt välja, keeris end kõhuli ja laskus uuesti halemeelsuse madalvette.

Sest kogu maailm pühitses praegu ühises heledasti valgustatud saalis, ainult tema, Ivan Habakukk, pidi väherdama ukse taga pilkases pimeduseses ihuüksinda.

Aga õnnelik juhus kolas samal ajal Habakuke mälestuste pööningul, leides sealt tähelepanuvääriva seiga, mis oli nagu kevadekuulutaja tühjaksammutatud endasüüdistuste reservuaaris. See oli möödunud suvel, kui ta läks ühel pühapäevasel varahommikul hobuseid metsa viima ja kohtas maanteel paljudest üksustest koosnevat kirikuliste voori. Tal oli kasukas korralikult kinni nööbitud, läki-läki peas, kuid tal juhtusid puuduma — püksid. Ja sellest ajast püksteta asjaajamine loeti Ridakülas ja kaugemalgi tema, Habakuke, patenteeritud ainuõiguseks.

Elu polnud talle kerge selle saatusliku hommiku järele, kuid praegu ta oli peaagu rõõmus selle mälestuse ülessoojenemise tõttu. Muidugi oli õigus naerjail ja norijail, tema ise oli vaid süüdi enda alanduses. Sest täismees juba ei lähe sedasi maanteele inimeste hulka töllerdama, seda võib vaid tema, neetud setumees sihuke...

Kuid siis tal oli äkki kergem, kõigest hoolimata. Nuuksumine ei tahtnud enam hästi edeneda ilma tagant lükkamata, halemeelsuse hoogudes tekkisid lüngad, täitudes mõtetega, millel oli vähe tegemist puhtisiklike muredega.

Sest vihusauna katus vajas parandamist kõige lähemal ajal, Sõeru peremehe reejalase pakk tuli viia tagasi. Ja homme juba ta peab sõitma linna Maapanga protsente tasuma.

Viimase mõttejupi puhul Habakukk jäi hoopis liikumatult lebama. Ja mõni aeg hiljem ta pööris pea veidi viltu, otsekui kuulatades midagi.

Protsentide raha oli muidugi olemas, see oli eide käes, aga... Habakukk tõusis istukile.

Aga just sõiduraha oligi see, mis puudus... Anu käes oli just niipalju kui linnas vaja läks — kuuskümmend kolm krooni. Kui saaks selle sõiduraha kuidagi tasa teha... Jala läheks muidugi jaama, hobusega minnes võib näiteks juhiraud katki minna ja... teinekord look ka ja... poiss võib hakata midagi õhtul peale ajama...

Ta laskus käpakile kasteniiskele maale. Sõiduraha kokkuhoid oli teostatav, kuid see, mis jäi lõpuks olematuks, oli ikkagi sõiduraha.

Aga kui...?

Habakukk tõusis rapsti püsti.

...kui läheks jala linna... mis see üheksakümmend kuus kilomeetrit...

Kuid vaadanud hoolega taevast, ta istus uuesti maha ja laskus mõttesse, käed nõutult põlvedel. Ta vajanuks

mingit nõuandvat häälitsust, ükskõik missuguselt olendilt, et olla kohe valmis pikaks teekonnaks.

Muidugi läheb ta jala, läheb jala jah, et katsugu teised ka järele teha Ridakülas!

Ta tõusis püsti ja hakkas hoolega uurima oma puhkepaiga ümbrust. Tema, Koonu peremees, peab peab oma perekonna eest hoolitsema. Ei saa lubada endale niisugust toredust, et ostab raudteepileti. Ta haaras grammofoni ja ruttas kiiresti mäenõlvakut pidi alla. Aga see hobune ja jahukoorem... paar aastat head kokkuhoidu ja ongi tasa...

Rasketesse saabastesse suletud jalad astusid kergelt nagu mannekeenil. Ja läki-läki kõrvad olid käiguhoos õieli nagu lennuki kandepinnad. Aga esilapp koidus teraselt ettepoole, kippudes kiiresti tõttavat peremeest jätma veelgi tagaplaanile. Hoogla mägi oli jällegi saanud suure mõtte inspireerijaks — — —

Habakukk polnud kunagi kolistanud nii julgelt Koonu talu välisuksel kui sel ööl. Anu avas ise ukse, kuid ta oli liig vihane, et alustada tõrelemist. Ivani igavesti naeratav lambanägu ja alati pattukahetsev hoiak olid teinud Anust, kes oli olnud noorena õrnaloomuline ja sõnakehv, raevutseva perenaise, kes uskus kaitsvat oma suurt perekonda mitte kunagi lõppeva rohkesõnalise riiuga. Ta tõreles Ivaniga, kui see saabus alevist ilma ühegi laitmisväärsuseta. Ta tõreles samas toonis, kuid erivarjundiga, kui selgusid mõningad süütud viltuvedamised. Ta räuskas, kui mees oli purjus ilma tehinguteta. Aga ta kriiskas lohena, kui olid sooritatud mõlemad patud koos ühe ja sama pärastlõunaga. Ka oli Anul mõningaid soove oma mehe kojujõudmise ajagi suhtes: ta polnud rahul, kui see tuli koduväravasse hilisel pärastlõunal, sest õhtuste toimetuste tõttu polnud võimalik rivistada mehe vastuvõtuks endast ja lastest spaleeri, mis õhkus endast välja üksmeelselt alavääristava etteheite kiiri ja Ivan võis seguneda tähelepanematult kodusesse ümbrusse. Riiu alustamine hiljem

polnud enam kaugeltki see, mis see pakkunuks soojalt. Ka polnud liig hilised tagasijõudmised kuigi soovitavad: unest ärgates ei sattunud kohe alati õige joone peale. Parim aeg oli enne videvikku: siis olid kõik kohal ja Ivanil polnud pääsmist läbi kadalipu sammumisest.

Tänane juhtum kuulus eriklassi: see oli tummakslöövalt jultunud oma täielikkusega. Homne linnasõit lisandas veel omalt poolt tumedat tooni niigi tumedale taustale. Kuna Anu polnud sel ööl üldse silma kinni saanud ärevusest, tal polnud kaduma läinud ühtki häält õues, seega vankrimürin ja hobuse lahtirakendamise kolin olid asjad, mis jäid olematuks. Ja sellest juba piisas paljuütlevaiks järeldusiks. Lauale asetatud grammofon torust vastuirvitava tangukotiga vaid tõendas omakord, et vanamehe tänane lüüasaamine oli häbistavalt komplitseeritud. Olukord oli Anule selge üksikasjadeni.

Kuid Ivani olek üldiselt oli rahutustäratav. Sellasena Anu polnud näinud teda enam pärast kosjakäiku: pehme ja vormilt alistuv läki-läki löödud uljalt kuklasse, teine jalg teise ees, verev nina lõhkemas elurõõmsast rahulolust, parem käsi painutatud väntavasse poosi. Sellase Ivaniga oli raske asju ajada, see nõudis uue kodukorra koostamist. Endine Ivan oli mõnus ja sisse töötatud nagu jala järgi kooldunud pastel, praegune oli luksusväljaanne samast eksemplaarist — liig pidulik ning võõrapärane Koonu talu tagakambrist koosneval argipäevasel taustal. Muidugi teadis Anu juba praegu, et see põhjendamatu ilutsemine ei jää tasumata Ivanile, kuid teda irriteeris siiski väga ta äsjane, umbusku sisendav ligipäämatus. Et oota, oota, vanamees, küll sa tasud kõik veel protsentidega omal ajal! . . .

Ja Anu viltune peahoiak kinnitas omalt poolt selle lubaduse siirameelsust.

Kuid samal ajal Ivan, tundes enda kaalu suureürituse eelõhtul, ronis välja salapärasuse tupest, hoolimata Anu paljuütlevast peahoiakust ja süngest ilmest.

Mis läks tal korda vihane eit praegu, millal ta hakkas alustama rasket, ennastohverdavat teekonda! Mis teavad naised-lapsed sihukestest suurtest asjadest!

Ta käed hakkasid jälle lõdvalt hõlmu mööda alla kõlkuma, pidulik ilme taganes naeratuse ees, millega ta käis linu veest välja loopimas ja seaaeda parandamas. Ja köhatus püüdis olla sama, millega ta heinaajal andis märku päikesetõusu saabumisest ja enda kui peremehe ärkamisest. See oli köhatus, mille autor ei juurelnud ruumi ning aja mõiste üle ega tunnud suuremat huvi börsinoteeringute vastu. Aga hääl, millega Habakukk julges küsitella oma vihast tulvil pereema, viitas suurile sündmusile, mille algus oli tema enda peos: See eile, üleeile, ja enne seda olnud mahe tenor, kurnatud lähi räpase kotiriide, põrises nüüd otsekui pihutäis herneid panni põhjal.

„Tea, kus mu pastlad on?... Ja poolvillased sokid ka?...

Vaikus lendas nüüd nagu pingul punn Anu suu eest:

„Oh sina uurispill!"

Neisse kolme sõnna oli monteeritud viha ja laitust mitte palju vähem kui kavatsetud. Aga suurem valing vähem raskeid sõnu, mille järgnemine olnuks niisama loomulik kui vihmahoog põua järele, jäi siiski seekord ära, kuna Ivani rünnak sängialusile ja kapitagustele oli liig räpakalt-abitu, et mitte äratada eides osavõtvat tähelepanu. Anu tundis end asetunud asjata jäika poosi, mida nõudis kavakohane vanamehe läbiimbutus kantmeetrilise sõnahulgaga. See oli ju ometi kaastunnet vääriv, et Ivan pidi nii palju ülearust vaeva nägema pastelde pärast. Ju tal ikka midagi tähtsat pidi olema pooleli, et julges pärast pummelungi nii hoolimatult kolistada. Pealegi ta otsis pastlaid just sealt, kus neid ei olnud ega ei saanudki olla. Ei, see nõudis kiiret abistamist. Mis kasu on Ivanil sellest, et ta hakkab ikka ja jälle otsast peale oma otsimisega, lõpetades kapialusega, alates sängitagusega. Muidugi, Anu ei

kavatsenud kohe hakata just rikkuma oma vanameest üleliigse headusega, kuid ta suhtus juba mehe otsinguile kuidagi leplik-alahindavalt. Seda suhtumist võis tõlgitseda tuju ja olukorra kohaselt mitmeti.

Et otsi, otsi aga pealegi, küll mina olen viimaks ikkagi see, kes su asjad joonde ajab, kuigi sa ei ole seda väärt . . .

Ja Habakukk, üleni higine, üdini pettunud, leiab küünarpuu, millega vihaselt ja räpakalt hakkab ründama kummutitagust, Anu saab aru, et ta ei suuda kaua enam pidada erapooletust. Ta suu punnitab tolmupuhuvalt, käed hakkavad liiklema pühkivalt-puhastavalt-tõrjuvalt mööda puusi ja alusseelikut.

Sest vanamehe noodavedamine on seni toonud lagedale juba poolikud lambarauad, tüki peaharja, piideta kammi, lauluraamatu kaaned, jupi rangirooma ja pühakuju tüki. Ja lõppu ei näi olevat niipea. Kõik on tarbetud, aegunud esemed, tolmu täis, mis hirmus. Ja Anu lööb ägedasti sekka nagu rahehoog, — kõige asjalikkusega ja südidusega.

„Mis sa nende pasteldega nüüd südaöösi veel . . ., eks ma isi too, kui muidu just ei saa". . .

Siis küünarpuu osutub äkki Anu peos ning järgneval hetkel Ivan kaapab tagumikku, mis lõhnab just sama küünarpuu järgi, hoolimata toekast kasukast. Ta teab, see polnud just liig suurest kurjusest, kuid kõigest hoolimata algatus on läinud Anu kätte, kes juba võidurõõmutseb.

See on ju jälle see päris Ivan, kohmetu, alandlik, magushapult muhelev . . .

Kuid lõpuks Ivangi tõmbub jälle tõsiseks, lausudes muretsev-iseteadvalt:

„Ah, mis ma pasteldega või? . . . Ma ju lähen linna . . . Kas sa's ei tea?

„Pasteldega siis linna?

„No pasteldega ikka . . . nagu kergem käia."

Anu juba hakkab taipama mehe kavatsust, kuid püüab mitte imestuda.

„Mis sul muud teha ongi — jõid sõiduraha maha."

Aga kui Habakukk hakkab saapaid jalast ära rebima, Anugi hakkab tegema asjakohaseid toimetusi. Linnaminek jala on ju ometi midagi muud kui igapäised tegemised ja olemised. Ta vaikib. Vaid siis, kui Ivan on juba täies varustuses, Anu söandab küsitella: „Ega's sa söömata lähe?"

„Põle aega ... On oma üheksakümmend kuus kilomeetrit maad ära."

„Eks sa osta suitsukala tee äärest ... ja saia, kui on!"

Kui Habakukk väljub, lapsedki on tulnud sängist välja. Nad moodustavad spaleeri isale, kuid seekord nende näokesed ei väljenda vaid laitust, pigemini juba imestust. Sest nende isa on kangeimaid mehi Ridakülas, ta läheb jala linna. Ja kui väike Kirill võtab hetkeks näpu suust, et küsida: „Miks isa läheb nii pimedas?", keegi ei vasta talle. Liig tõsine ja tähtis on praegune moment — — —

Ivan Ivani poeg Habakukk tormas reipalt pilvisesse kesköösse, leivakott korralikult kaenla all, läki-läki julgelt, kuid veidi murelikult kuklas, kasukahõlmad embavalt laiali. Ta enamasti laiali valguma kippuvad jõutagavarad olid seekord kontsentreerunud peaaegu ülejäägita kiiresti sibavatesse jalgadesse, kuna parem käsi vehkis muidu uljalt kaasa, kui ta polnud just kinni leivakoti hoidmisega. See oli õilis oma esmakordsuse ja kergemeelsuse tõttu, see suurrünnak sajale kilomeetrile, kuigi higi voolas ojana juba enne teekonna alustamist.

Mis ütlevad teised Ridaküla peremehed, kui kuulevad seda käiku? Habakuke suu venis mõnusale naerule selle mõtte juures. Talle tundus pikk tee olevat juba niisama hästi kui käidud.

Et olgu mehed ja sõitku rattaga see maa maha!

Ja ega seegi võtnud saavutisest midagi vähemaks,

et Habakukk alustas teekonda otse pummelungilt tulles. Et katsugu teha järele Koonu peremehele!

Selle mõtte juures Habakukk tundis end kasvavat pikemaks. Ta polnud end kunagi ennem tunnud nii segamatult puhtal kujul täismehena kui praegu. Mahe öö lisas veel omalt poolt, meelitades oma kummalise rünkpilvestikuga sangartegudele. Habakukest haihtus kõik koduhõnguline, alistuv, andes ruumi piiramatule vabadus tundele. Ta kuulis uimastavat sirinat ja mõtles noortele setuplikadele suletud küüniluugi taga lõhnavais heintes, ta silmas ülal pilvestikus kummalisi kujusid ja tundis end kerkivat ühes maiselt leige õhuga vilumaisse, kargemaisse regioonesse. Mis oli tal, Ivan Habakukel, tegemist selle näruse sõidurahaga, ta vaid käis praegu. Ta jalad lisasid kiirust, ilma et nende omanik oleks olnud teadlik sellest, käsi liikus laias kaares nagu külvates. Ka pattukahetsuslike lõpptulemustega juhtum „Punases Kukes" ei suutnud enam tumestada Habakuke härrasmeeleolu, see kaotas esiteks palju oma esialgsest värskusest ja lakkas siis eksisteerimast üldse, kuni muutus kaugeks mälestuseks, millest ei tarvitse tunda sooja ega külma. Ja kui mõni hetk hiljem mälestuseks kahanenud õnnetu seik juhtus taas ekslema Habakuke kaasitavas peas, ta saatis endast välja juba positiivseid kiiri.

Ega see hohusevahetuski polnud muud kui mehe tegu. Et katsugu mõni teine mees ka juua ühe õhtupoolikuga nii palju varandust maha! Norutamine pärast seda on muidugi tarviline, aga ainult naiste jaoks, mees omapead ei tee sellest väljagi, mees lööb vaid käega selle peale.

Ning Habakukk hõljus taas pilvedes, vaadates sealt alla norskavale Ridakülale kaastundlikult kõvera naeratusega. Siis aga mingi mõttehakatus, pigem poolmõte, ründas äkki ta pulbitsevat aju jaheda hoovusena: kui sul jatkuks alati nii palju hoogu ja julgust elamiseks ja olemiseks, sa polekski enam Habakukk ja Koonu asemel oleks sootuks teissugune Koonu talu... Endast-

mõistetavalt polnud mõnus lahkuda Koonult südaöösi ilma hobuseta ja koduselt logiseva vankrita: pasteldes jalad tõusid õuest lahkudes kuidagi loomuvastaselt kergesti maast lahti, sattudes otsekui õhutusse ruumi, lähim ümbrus ajas üle ääre kaitsetuse tundest, kasukahõlmad ja käed kippusid saama ülearuseks. Kui palju tähendasid öisel teekonnal sellased tühised esemed, nagu vedelaks aegunud ohjad ja mõnusalt pihupäraseks kulunud redelipuu! Ja polnud midagi, mis oleks suutnud asendada pikal teekonnal kindlust sisendavaid vene-saapaid. Nende üle põlve küündivad pehmed sääred ei kaitsnud ainult öise jaheduse ja niiskuse eest, vaid isegi ebapuhtate kesköiste vaimude kohtamine neis oli vähem riskantne.

Jõudnud külateelt suurele maanteele Habakukk tundis puhangulist vajadust peatuda. Kuid olles suures käiguhoos, ta keeris end vaid veidi viltu Koonu talu suunas ja otsustas mõtelda hiljem, kui aega saab, järgmist:

Koonu talu lagunenud hooned ja lohakalt haritud põllud pole kunagi olnud nii kallid kui praegu.

Ta ohkas kõrinal.

Ja mõni teab, mis veel juhtuda ei või pikal teel... kas saabki enam...

Kuid tal polnud praegu aega niiske-melankoolse meeleolu viljeldamiseks. Ta piirdus vaid lühida magushapu naeratusega, mis hõljus hetkeliselt ta pea ümber nagu kerge leil, võttis reipalt otsekursi linna suunas ja hakkas lükkima üha hoogsamas tempos lõputusse ritta oma kiireid ja lühidaid samme nagu pastlatärkeid. Tee näis lõputa ja alguseta, sest taeva ja maa piirjoon oli määritud kokku valge uduga nagu vahukoorega. Tolm oli sõrmepaksune ja tundus astumisel vedelana, ent Habakukk kõndis ausalt keset teed, suhtudes teeäärile ilmse umbusuga. Sest polnud kindel, et teeveered ja varjukoopad olid heatahtlikud hobuseta reisijale, pealegi kui puudus puristamine ja vankri kolin ülearuste, eba-

soovitavate häälte sumbutamiseks. Ta läbistas pimeda metsatuka enne Nuumiku alevisse jõudmist ja rõõmustas ühe teejärgu lõppemise üle. Kuid metsa vahel ta tundis, et käe vehkimine lembes õhus oli kuidagi pidurdatud jõu poolt, mille lähtekoht ei peitunud Habakukes endas. Pimedus kippus muutuma aineks, mida võib tõsta kühvliga, leivakoti asetamine ühe kaenla alt teise alla sai vältimatuks. Enne metsatuka lõplikult seljataha jätmist tuli aga veel mööduda väikesest rabamülkast, mille teepoolsel äärel oli lahtine, lagunud raketega kaev mitte kunagi lõppeva veega. Seda kaevu ümbritses salapärasus. Polnud kedagi siin ümbruses, kes oleks suutnud selgitada kaevu saamislugu, kuid oli palju neid, kes olid vedanud siit vett põuaajal, ja mitte vähe neid, kes kinnitasid kuulnud olevat südaöösel kaevu juures oigamist. Ja oli neidki, kes olid näinud kaevu põhjas päise päeva ajal sarvedega olendit. Sellega ühendusse püüti seada vahel veegi lõppematust, kuna kaevu veepind seisis ka põua ajal ühel ja samal kõrgusel.

Kaevu kohale jõudes Habakukk tundis, et pimedus surub teda põlvedele. Sügav vaikus oli tulvil ootamatusist. Habakukk kavatses muuta oma niigi juba kiirendatud käiku iga hääle puhul kontrollimatuks põgenemiseks, samal ajal püüdes sumbutada iga võimalikku heli juba ta algidus rõõmsa vilega. Kuid ta hirmust kõrbenud huuled suutsid saavutada vaid ühe väikese jupi häält, mis ei saanud kuuluda ühele maisele olendile. Ja Habakuke teekonnas — salapärasest kaevust järgneva lagendikuni — tekkis lünk: ta oli jätnud terve rea samme vahele. Ta kohkus iseenda vilest sedavõrd, et päästva ristimärgi sooritamise asemel sülgas endale pihku. Ja muidu nii hubaselt avar läki-läki oli lõhkemas hirmujuukseist. Jõudnud lõpuks jätta metsatuka ja kaevu endast kaugele maha, ta oleks ennem lubanud end elavalt täis toppida kui sundida äsjaläbistatud teeosa uuesti kordama. Siis hakkas tulema esimesi pisimaju — Nuumiku alevi tumme ja viltuseid eelposte. Ja Habakuke

meeleolu hakkas taanduma esipositsioonidelt: mida lähemale ta jõudis alevi keskosale „Punase Kukega", seda madalamale silmile vajus läki-läki esilapp, seda kontuurituimaks sulasid sammud. Ja leivakott nihkus pisitasa kaenlast, et jääda lõpuks peatuma peremehe nudipöidlasse pihku, kõlksudes loiult ja alistunult. Alevi pimedad eluasemed suhtusid öisele teekäijale luuravalt ja hüppevalmilt: ääremajad altkulmu varitsedes, südalinna kasarmud kõrgilt ja alahindavalt. Turuplatsini jõudes Habakuke hing oli üleni punaplekiline pikkade aastade kestes alevis saadud müksudest. Tänane teekond läbi alevi, kavatsetud erandrännakuna, ei erinenud millegagi sajast eelkäijast, mil ta pidi tundma end hüljatud penina.

„Punasest Kukest" möödudes alev terroriseeris teda seevõrd, et ta soovis olla paljajalu. Olnuks tal täieline enesemääramise õigus enda välise vormi suhtes, praegusel hetkel ta valinuks kerakujulise.

Kuid kuna kõik asjad on vähimalt kahe otsaga, Nuumiku alevgi ei olnud võimeline igavesti tüütama oma kaheteralise majade reaga. Peagi Habakukk tundis veel vaid seljal „Punase Kuke" kinninööbitud pilkepilku. Ja leides end taas pisielamute õrisevas läheduses, ta naeratus oli veel kõikeandestav, kuid läki-läki kõrvad ajasid end juba teraselt kikki.

Jõudnud alevist välja Habakukk tundis end nagu iseenda leeripeol. Midagi tundus olevat lahendatud sedakorda, mingi järk oli lõppenud. Maanteegi oli siinpool alevit kuidagi laiem ja siledam, joostes kergelt mäkke, olles vimpudeta ja sõlmedeta mitme kilomeetri ulatuses. Lagedad, põldudest koosnevad teeäärsed julgustasid oma avalikkusega üksikut teekäijat, manitsedes teda kiirele ja sirgjoonelisele kõnnakule. See õigupoolest oligi see päris linnatee, vaba igasugusest ridakülalikkusest, puhas soonikupärasusest. Habakukk vaatas korraks tagasi, kehitas tarmuka hoolimatusega oma pükse ja tundis, et huuled püüavad vägisi hakata vilistama

lugu, millest ta oli loobunud juba aastate eest mõistlikkust nõudva ea tõttu. Ta tundis oma meeleolu tõusvat nõksude viisi. Ta naeratus oli niisama lai kui taevas ta pea kohal ja lõpmatud väljad tee kõrval. Ja järjest suurenev heatahtlikkus valminud rukkist kuulduvate siristavate häälitsuste vastu ületas võimalikkuse piirid.

See maantee siinpool Nuumiku alevit polnud veel liig sagedate õiendamistega ja veel sagedamini korduvate ebaõnnestumistega kulunud vastikuks, nagu seda oli kõver ja kitsas külatee Ridakülast Nuumikuni. Niisugust maanteed mööda see jalgsi linnasõit oli õieti temasugusele mehele niisama lihtne kui kuivanud toobri uuesti kokkuladumine lõunavaheajal. Päris kahju oli raisatud eelaskeldusist ja mahavisatud muretsemisist. Ja Habakukk sammus nooruslikult ja reipalt keset avarat ja sooja maanteed, vaadates õnniteleva naeratusega kord paremale, kord vasemale. Üha paisuv enesetunne hõljus ta pea ümber nagu lai piibusuits, ja jalad, mis tõusid iga uue sammuga uude kõrgusse, kippusid elama omaette elu. Ta polnuks imestusest rabatud, kui sirge teeosa lõppemisel paistnuksid juba linna tornid.

Aga sirge tee saab olla lõputu niisama vähe kui lühikesed lood saavad olla pikad. Ja lagedate põldude lõppedes paremal pool lömitavast rabast kargas haukudes välja väike teeke, mis andis suure müksu uhkele klassiteele. Viimane ehmatas enda hulga kitsamaks ja kargas suure nurga võrra vasemale.

See oli Kurepuu risttee. Väike tee möödus Kurepuu surnuaiast ja kahanes siis jalgrajaks, suur maantee aga lonkis oma lihtsameelsuses edasi linna poole.

Kurepuu käänakule lähenedes Habakuke peas hakkas midagi sumisema argipäevaselt ja tüütavalt. Talle hakkas vastu tahtmist meenuma seik, et Kurepuu teeke lõi salakavalalt suurelt klassiteelt üle oma kõvasti kolm kilomeetrit enne Lemna mõisani jõudmist. See polnud suur maa pika tee juures, aga . . .

Habakukk oli juba varakult endamisi otsustanud lüüa käega sellele tühisele kokkuhoiule ja minna rahuga suurt teed mööda, kuid ristteele jõudes ta peatus ometi nõutult. Mingi väike ja jonnakas mõtteraasuke püüdis teha talle selgeks, et ilma Kurepuu surnuaiast möödumata tänane teekond kaotab palju. Endine hirm kummituskaevust möödumisel kuulus juba seevõrd minevikku, et selle meenumine pigemini aitas õhutada seiklusiha kui pidurdas seda. Ta keha vajus veidi ettepoole vimma ja pihud seadsid end haaravalt õõnsaks, nagu mingi suure raskuse ületamiseks-nihutamiseks. Ja eelnaudingust üllas naeratus ta huulil sundis tahtmatalt meenutama valminud ploomi ta suus enne neelatamishetke.

Kui läheks ja kolaks surnuaias natuke ringi! . . . Pääseks ühe ööga kahest hädast terve nahaga. . . No küll oleks siis rääkida Ridakülas! . . . Et puha tühi jutt see tontide asjandus kõik, ei mina näind ega kuuld kedagi. . .

Habakukk oli seevõrd kindel oma üleolekus Ridaküla suhtes, et vaatas juba häbelikult maha kiituse ja imetluse ootel. Paar liigutuspisaratki läigahtas ta silmanurgis ja kurgus neelahtus midagi.

Ei tee tood jah midagi täiele mehele, eks tema ole ka käinud ja näinud. . .

Ta ajas end väärikalt sirgu ja pani käed tähtsalt seljale, olles otsustanud jagada oma tänaöisi elamusi Ridakülale ainult jupikaupa.

Et las pigistavad ise talt sõnahaaval välja. Aga tema, Habakukk, teeb saladusliku näo ja vaigib kangekaelselt, andes neile mõista, et on veel palju asju Nuumiku alevi ja linna vahel, millest Ridakülal pole aimugi.

Kuid juubeldav meeleolu hakkas lõpuks jooksma kuivalt, meenutades kohustavalt, et teekonna võidurikka lõpuni jõudmiseks tuleb kõigepealt lahkuda siit, Kurepuu teeristilt.

Algas otsustamatu maadlus teeristi suure ja väikese haru vahel. Teinud palju nõutuid jälgi kahe teeharu

jatku kohale, Habakukk otsustas lõpuks suure tee kasuks: väike tee olevat sealpool Kurepuu surnuaeda rohine ja kastemärg. Muidugi kaotab kogu rännak selle tõttu mitmekesiduselt, aga...

Ta kinnitas oma vaevaga saavutatud otsust asjaliku köhatusega, võttis kilomeetriposti külge rippuma asetatud leivakoti ja alustas teekonda. Ta ei naeratanud sel hetkel ja näis olevat sügavasti mõttes. Ta sammud olid lühikesed ja millegist nagu pidurdatud. Mõni hetk hiljem ta leidis pastlapaelte juures olevat midagi korrast ära. Ta asetas leivakoti teele ja peatus. Teda valdas mingi poolikuse tunne. Ja askeldades kummargile, talle hakkas meenuma mõningaid argumente, mis hääletasid väiketee kasuks.

Kas polnud siiski ettevaatamatu vanal mehel lüüa käega kolmele kilomeetrile?

Kainete kaalutluste vaiksel pinnal hakkas jällegi moodustuma romantilise päritoluga virvendusi, mis laulsid sireenidena. Ta võttis oma asjatud sammud tagasi.

Aga veel enne teeristile jõudmist tuli uus otsus. Niiditõmbajaiks osutasid seekord mõned hiljutimaetud indiviidid kalmistu elanikkonnast, kes juhtusid olema tuntud Habakukele. Ta rahunes ega tunnud enam kiusatust seiklusiks. Pöördudes ümber, ta hakkas mõõtma maad sammudega, mille iga järgmine sarnanes eelmisele rohkem kui eelmine ise. Ja argipäevne naeratus lehvis ta pea ümber nagu hiline leil jahtunud kerise kohal.

Kuid siis tuli see viimane ja ootamatu, mis lahendas küsimuse omapead: ta nägi rooplist teejuppi, mis ühendas veel korraks nagu hüvastijätuks kaks erisuuna kaugenevat teeharu, ja jooksis seda kaudu hüplevat galoppi lastes üle lahutava kiilu äsjahüljatud teele välja. Ta tegi seda peaaegu kinnisilmi ja igasuguste argumentideta, kuid juba enne kalmistuteele jõudmist ta needis hea õnne peale jumalavallatuiks oma uhkelda-

valt-ülbed mõtted ristteel, otsustades mitte kellelegi hingata midagi ei kaevust möödumisest ega ka surnuaiast. Ta ei kaalunud enam taandumise võimalust, kuid ta oli hirmust läbi imbunud juba kardetavale teeharule asudes. Ta teadis kalmistu olevat veel kaugel, kuid sellest hoolimata ta kõnnak muutus juba paitavaks maapinna ebatasasuste suhtes, püüdes vältida isegi pastlatärgete tagasihoidlikku kriuksumist. Ta tasandas oma käigu kiirust, aimates surnuaia juba olevat lähedal, aga lõpuks oli kalmistu kõrge kivivärav ometi see, mis haaras teda läbi juba veidi harvenenud pimeduse. Ta vaatas otse enda ette, et mitte langeda kokku ristiplaatide vaskse läikluse nägemisest läbi pimeduse, kuid ta uskus neid läikivat seda rohkem. Ta tundis kuuma juga levimas üle kogu keha ja ta puperdav süüme (südametunnistus), mis oli ristteel hakanud tublisti kosuma alevivahelisest muljutusest, kattus jällegi kiiresti punaste armidega.

Jõudes kalmistu värava kohale, ta tundis tarvet kasukakrae üleskäänamiseks. Alusriided muutusid kehaosaks ohtra higi tõttu. Kuid samal ajal, kui Habakukk pingutas paremat kätt kuklani jõudmiseks, surnuaed leidis olevat ülima aja hoiatavaks häälitsuseks. See oli mingi tume rüsinhääl, mis võis kuuluda kõige tõenäolisemalt müürikivile, mis pööras teist külge üleroniva koera tõttu. Aga ta võis saada alguse ka rahutuist surnuist, kes sirutasid end kivises põhjakihis. Ja polnud kindel, et süüst olid puhtad kergemeelsed ristid, kes tegid pilkavaid kummardusi hilise rändaja suunas igavuse peletamiseks. Kindel oli vaid see, et Ivan Ivani poeg Habakukk sai äkki teadlikuks enda asumises ülima tiheduse saavutanud hirmuaine tsentrumis, millisest punktist kõik päästepaadid asetsesid võrdses kauguses.

Ta jäi seisma mõni hetk enne peatumist, südame töötades sellase intensiivsusega, et silgukarbid kaenla all nagisesid rütmiliselt. Tal oli valida kahe võimaluse

vahel: kas põgeneda kabuhirmus jalamaid või oodata kuni valgeks läheb. Kuid ta otsis kolmandat võimalust, mis oleks täiendanud kaht eelmist, ja peitis mõlemad käed kasukataskuisse, leidmata seda. Ta ei puudutanud sealjuures kasuka kergestikobisevat välispinda, kuid naeratas kogemata karjapoisilikult, hoolimata olukorra ebasobilikkusest. Ta ei jõudnud mingile seisukohale enda julgeoleku suhtes, kuid ta hakkas märkamatult nihkuma mööda kuusemetsaga vooderdatud jalgrada edasi, jalg-jalalt, toll-tollilt.

Ega ta veel sellepärast ei kõndinud, ta muidu niisama... Ja kes tegi selgeks, et pole tontidegi hulgas mõningaid, kes lasevad end tüssata?

Mõni hetk hiljem Habakukk leidis, et surnuaiamüür, mis jooksis kogu aeg ta kõrval näljase hundina, on jäänud maha. Selle tõiga kinnituseks ta lõi tubli mahvi risti ette ja lisas sammu. Otsustas vaadata korraks üle õla tagasigi, kuid mitte täna. Ta lisas veelgi sammu, otsustades võtta revideerimisele mõningad mõttes allakirjutatud lubadused tulevase suhtes. Kui hea, et sai õiendatud iseendaga, muidu ole mees ja katsu lahti saada!...

Ilm hakkas muutuma valgemaks, mets tee ääres harvenes. Siis saabus lage väli, mille taga valendas tolmuse lindina maantee, sama tee, mille ta hülgas mõne aja eest Kurepuu ristteel, et alustada seikluslikku kõrvalhüpet. See oli tuttav ja armas nagu vanad püksid esmaspäeva hommikul. Kui hea, et tast enam ei tarvitsenud lahkuda.

Jõudnud väikesele lausikule kõrgendikule, millelt võis juba silmata tõusva päikese eelpuna, Habakukk peatus. Tal puudusid eriarvamised ükskõik missuguses suhtes. Ta lõi läki-läki tagasi, äigas käisega higi, saputas kasukahõlmu ja avas seega uue päeva jumala maailmas. Siis vaatas pastlapaelad järele ja jatkas reisi.

— — — — — — — — — — — —

Ta sammus laialt ja ruuminõudvalt, tundes, et väärib sirget ja laia maanteed täiel määral. Teekäimine oli muutunud lihtsaks ja kergeks pärast seda, kui asjad olid saanud ühele poole surnuaiaga ja ööpimedusega. Ta korjas väikesi kivikesi, et pilduda nooruslikult koeri, ja oli pettunud, kui koerad jäid olematuks. Ta ületas peagi raudtee ja jõudis metsa, mis jatkus kümneid kilomeetreid. Kuid siis tõusis päike ja Habakukk tundis äkki väsimust. Meeleolu muutus magushapultnukraks, mõtted hakkasid kolama omapead. Ta teekonna õilis lõppsiht tuhmus sedamööda, kuidas päike jõudis keskhommikule lähemale. Ta kõnnak muutus umbusklikuks, altkulmu lonkivaks.

Habakukk tundis äkki, et ta soovis olla praegu oma karjamaal paljajalu.

Üksikult saabuv metsatalu oma päikeselise rukkipõlluga tundus talle ilmutusena. Siin põllul räägiti jutte, mis jäid talle igavesti teadmatuks, siin sündis asju, mis olid kättesaamatud talle, Habakukele. Ta kadestas vanameest, kes toetus aiale ja jutles põllul töötava pererahvaga, kalapüügiriistad õlal. Pühapäevane ilme vanamehe näos meenutas vagajuttu piiblist ja oli kaugel kõigest askelduslikust.

Kuid Habakukk ei kadestanud vähem peremeest, kes istus aiaäärsel murul, teritades vikatit ja kuulates leebe naeratusega kalamehe juttu. See rukkilõikus siin metsatalus oli ilmelt talgulik.

Ja Habakukk tundis end veelkordselt hulkuva penina. Koonu talul oli ka rukkipõld ja sellel rukkipõllul olid omad murused aiaäärsed, ent tema pidi tallama siin puruväsinuna tolmust maanteed, asja ees, teist taga.

Ta lonkis üle tunni rammestavas ükskõiksuses ja möödus jälle ühest talust, kus alustati parajasti keskhommikule minekut. Elas kaasa mõnusa laiskuse, millega tööpere sumises koju minna, ja oli õnnetu enda meeleolu alusmüürideni: ta arvas kuulvat nakatavaid haigutusi ja vaatas tagasi abiotsivalt. Kuid talu oli

juba andunud keskhommikule. See oli vaid väike tuulesabarik, mis liigutas veel nukrutsevalt kriiksuvaid rehealuse väravaid. Muidu talu oli juba jõudnud sukelduda vaikuse ja rahu õndsasse sügavvette.

Habakukk jõudis metsaga varjatud käänakuni, mille taga laiutus suur soo. Ta ei suutnud hoiduda vaatamast veel korraks tagasi. Talu ei paistnud enam, ent ta oli sööbinud Habakuke mällu õrna minevikuna. Nagu kaugelt, kaugelt silksuv lehmakell.

Kuid ta ees paremal lainetas valgepäine soohein nagu lumi. Ta ei pidanud täiesti võimatuks põhjanaba asetsemist selle lume taga, kui jatkas teekonda.

Algas teeosa, mille kohta ruumi ja aja mõõtudel oli vähe ütlemist. Habakukk arendas sel teeosal erakordselt madalat kiirust, liikudes kinnisilmi, suu veidi irevil tüdimusest. Ta nihkus edasi kuidagi serviti, pidades sellast meetodit alateadlikult vähem igavaks. Ta teadis endal ammugi olevat õige aja peatumiseks ja einetamiseks. Ta määras endale juba kodus pikema puhkuse poolel teel, kuid tal puudus praegu tahtejõud suuna muutmiseks. Ta mõtted moodustasid suure sogase veega järve, mille pinnal ujus kaks ebamäärast, udust teadvusräbalat: ta käib praegu ja päike muudab vähehaaval oma asendit.

— — — — — — — — — — — —

Olin talgul . . . talgul . . . talgul olin täna . . . Aga päike on õhtul ka veel nii pala, et . . . Pool taevast on punane ja paistetanud . . . Et see kuradi vikat ka iga teiba taha kinni hakkab ja . . .

Ta tuikus kinnisilmi edasi kuni ärkas hetkeks eelkukkumisest, kuid enne kui ta jõudis vabaneda oma kummituslikust nägemusest, ta vaevles juba uue kujutelma küüsis. Ta istus parajasti sõnnikuvankril, ohjad pihus, ja oli hämmastunud, et vanker kipub minema ümber ilma mingi kaaluva põhjuseta. Ja siis tal oli jälle tegemist heinatalgutega ja vikatiga, mis kaapas

aiateibaid, et oma peremeest tasakaalust välja lüüa. Kuid jõudmata veel selgeks mõtestada vikatilugu, ta uskus end sattuvat teekäänakul haohunnikusse, mis osutus hiljem talliks. Siis ta sammub keset teed, mis on varustatud ühe raudroopaga. Kuum päike pommitab ta kinniseid silmi ja aevastusele sarnanevat nägu, kuid ta on valmis jatkama seda lõpmatuseni. Ta suhtumine enda üritusele on identne tuule ja aastasajandite vahekorrale.

Ent siis, paljude unelmate ja tundide järele, Habakukke hakkas miski häirima, miski, mis oli suur ja raske, mis mõjub monotoonse häälena, koostatud sääsepirinast ja tulikahjupasunast. See paisus üha intensiivsemaks, ja peale selle nagu midagi oleks olnud korrast ära päikesega: paistab alt üles ja püüab vaadata Habakukele suhu, tõstes tal ülbe irvitusega ülemise huule üles. Ta leiab end olevat peatunud paigas, mis erutab oma erakordsusega. Suur jõgi kivisillaga, palju nägematut kohinat, rühm hooneid, üleminek suurelt maanteelt veel suuremale. Habakukk suhtus sellele kõigele nagu pardipoeg viinavoorile. Ta masseeris oma laugudest uneraasukesi ja leidis, et päikese madalseis pole mingil kombel seoses kivisillaga ja kohinaga. Ta vaatas abiotsivalt piki suurt maanteed edasi. Tulemus: keigarlikult riietatud kilomeetripost näitab talle keelt ja kirjutab 28. Ta on siis kogu ilusa päeva rabelnud tühise paarikümne kilomeetri kallal.

Habakukk hoidis teesklematu õrnusega oma leivakotti, mis oli niisama raske kui Koonu õueväravast lahkumisel, ja tegi vaba käega liigutuse, mis oli tagavaras sea aiast lahtipäästmise või hane kaevukukkumise puhuks.

Ja puhkus, mis jäi olematuks ja mis ei saa korduda kunagi enam sellases nauditavuses nagu ta olnuks neljakümneviiendal kilomeetril!

Ta naeratus, mis ei jätnud teda maha praegugi, vilkus meeleheite ja nõutuse vahel.

Ent hetkeline seisak ja viluvõitu õhtupoolik olid jäigistanud ta väsimusest pehmed luud-liikmed: ta alustas korraliku traaviga, mis pidi osaltki tegema heaks päikeselt osaks saanud ülekohtu, kuid juba paari katse järele ta pidi andma oma tunnustuse ühele lühikesele sammule kahe pika järele. Valu tõttu pahemas jalas ta jooksis kolmveerand-taktis, aga ta lootis vastu pidada igal juhul kilomeetripostini, mis säras õhtupäikeses nii meelitav-kutsuvalt. Jõudnud hingeldades postini, ta pikendas oma otsust veel ühe kilomeetri võrra. Siis veel ühe kilomeetri võrra. Ja veel ja veel ühe kilomeetri võrra. Ta liikmed olid kuumad ja pehmed, jooks pikaline ja ühetasane nagu konkahobusel. Ta oli hoos ja pidas end tarviliseks. Eesmärk oli lähedane ja käegakatsutav, uuenedes iga kilomeetri piiripunktil automaatselt. — — —

Päike oli riietunud öösärki, kilomeetripostid valvasid nukralt pilvises hämaruses, olles peitnud oma numbrid hoolsalt põuetaskuisse. Habakukk kumardas, et vedada sisse oma vaevu järellohisevad jalad, mis panid välja viimse kukkumisohu ähvardusel. Ta kaelasooned olid jämedad ja punased nagu puujuured soises maas, silmad püüdsid teha hoolimatuid väljahüppeid. Kui jõuaks selle kivini!

Ta oli ammugi loobunud kilomeetripikkustest eesmärkidest, leppides kividega, kändudega ja muude esemetega, mis kõlbasid tähiseiks erinevuse tõttu. Ta teadis, et langeb jalamaid kokku, kui juhtub tulema teeosa, mil puuduvad need tähised. Kuid ta endasäilitamise instinkt kohanes kiiresti oludele, leiutades üha uusi erinevusi teeäärseil esemeil. See kivi seal otse ahvatles istumisele, ja Habakukk pettis oma jalgadelt välja uue üleliigse sammu. Mis oli tal praegu tegemist linnaga, see võis olla veel kaugel, see võis jäädagi sinna, kus ta oli, kui jõuaks vaid kivini. Ja ta jõudis ikka ja jälle uuele lõppsihile. . .

Ta kumardas veel sügavamini ettepoole ja sattus põlvili. See sündis ilma üleminekuta, ilma kukkumiseta, sest ta oli ammugi peaaegu põlvili. Ta toetas harali sõrmi paksutolmusele maanteele ja jõllitas kivi poole, milleni polnud enam kaht mehesammugi. Selja taga undas telefonipost pilkava ükskõiksusega.

Ta keeras end raskelt ümber ja toetus õlaga vastu kalesiledat puud. Ilmakaared, puud ja lisa-aastad olid tal praegu määrateldavad ühe ja sama mõistega.

Kui saaks kuidagi kivini!

Ja kõrv hakkas eraldama läbi monotoonse huugamise mingit erutavat kõrvalheli. Hetk hiljem pikad ja hüplevad katsumissarved hakkasid valgustama maanteed, teeääri ja kive.

Auto ! ! !

See läbistas väsinud keha ja tuimunud aju pikalt ning teravalt nagu pragu noores jääs. Habakukk tundis avanevat endas uusi, seni tundmatuid jõuallikaid. Ta haaras postil sülitsi ümbert ja surus end püsti.

Aga kui . . . ! !

Ta kobas põuetaskut. Kümme krooni oli saanud praeguseks huvikeskuseks. Sellest seisid täiesti lahus hind, kaugus, mõõt. Auto jõudis lähemale. Valgusejoad paisusid üleolevaiks, hirmutavaiks.

Kakskümmend krooni ? ! ! !

Habakuke kujutelmad ekslesid uudismaal ja linapõllul. Auto katsumissarved valgustasid ninakalt paljuharulist traadistikku pea kohal.

Kolmkümmend krooni ? ! ! !

Ta peas lasksid hundiratast: väike tükk kaasikut heinamaal, linnas elutseva tädi rahalised ressursid, esimene sõna selt tädilt laenu palumisel, kiired käsklused iseendale.

Ta sirutas nudipöidlase, väsimusest kõverdunud käe nii kõrgele ja kaugele kui iganes suutis ja tegi häält, mida ta isegi päris selgesti ei kuulnud. Teises käes hoidis ta vanamoelist taelavärvilise voodriga rahakotti,

mille avatud lõugade vahel kisendas kortsunud kümnekroonine.

Auto vuhises mööda. Vaid punased tagatuled seirasid mahajääjat nöökivalt. Habakukk vajus posti ümber kokku nagu tühi vorstinahk. Tema hinnangu järele auto lisas kiirust just postist möödumisel.

Habakukk tundis õhku paksenevat enda ümber olnud ja veel olematuist raskusist ning viltuvedamisist. Ta vaid imestas, et ta ei jõudnud juba ammugi nii hõlpsale ja lihtsale lahendusele. See otsus — parim otsus tema enda hinnangu järele, millele ta eales jõudnud — valmis tas äkki nagu kristall. Ta avas rahulikult kasukanööbid, et jõuda noani, mis asetses sügaval vestitaskus, proovides vaba käega kõri ulatust noa kulunud tera suhtes. Ta ilme ei ilmutanud enam sisemist rahutust ega meeleheidet: see mis oli, sündis kõik auto möödajõudmise momendil. Vaid hetkeks ta oli tunnud lühikest ja ägedat meeleheidet, nüüd oli kõik läbi.

Kui lihtne see oli ometi!

Ta naeratas kurvalt ja ebakindlalt.

Ei saanud enam olla koduseid riide, ei seemnepuudust ega laadalkäimisi; polnud enam karta tüssatasaamisi ega tulekindlustusi, ei tasumata makse ega laste tuulerõugeid tänasest alates.

Samas ta tundis veidi kahjurõõmugi koduste ja peatselt saabuva puhul:

Et las saavad ka tunda, kuidas see elu passib ilma Ivanita!

Küll vist ikka viimaks leiavad pikapeale, et isa on ka vahest tarviline inimene elus — majas.

Kuid noa kättesaamine vestitaskust oli vihastavalt tülikas kössis asendis. See kippus saama raskeimaks osaks kõikelahendavas kavatsuses. Ta otsustas veidi hinge tõmmata, et hiljem katsetada uuesti. Samas mingi salajane alahääl sosistas talle kõrva, et ega selle surmaga nii väga kiiret olegi. Ja teine veel salajasem andis nõu võtta veidi einet enne pikale ja viimsele teekonnale

asumist. Ta mõtted hakkasid tahtmatult tegema lühirännakuid mitmes eri suunas, nuusides siin ja seal täiesti igapäevaste asjade juures. Õigupoolest sai siin viletsas maailmas teinekord palju naljagi, hoolimata kimbatustest ja kurbadest juhtumitest... Nagu see Kohala Taavet, kes kannustas teenijaid, oli palvevend ja muretses tüdrukule lapse... Ei tea, mis ta nüüd räägib enne ja pärast palvetundi... Telefonitraadid undasid nagu ennegi, lauldes oma lõpmatut viisi. Ent monotoonse, külma huugamise hulka kostis sügav norin, ürgselt magus ja inimlikult kodune oma teesklematus süütuses. Ja nudipöidlane rusikas oli surutud ikka veel sügavale kasukahõlma alla, õngitsedes midagi soojast vestitaskust. — — —

Habakukk rapsas enne püsti, kui suutis õieti ärgatagi. Ta oli kuulnud suurt kõlinat pea kohal ülal. Otsekui oleks kaks kasti õllepudeleid peksetud korraga killudeks. Ta lõdises kogu kehaga: tal polnud kunagi elus olnud nii külm kui praegu. Kasuka ja ihu vahe oli täidetud jäisusega ja otse põletas puutumisel. Ta oli esialgu täiesti ebateadlik oma asukoha suhtes, viibides ikka veel nähtud unede valduses. Kuid ta hakkas siiski kiiresti kõndima, hoolimata valutavaist, kangestunud liikmeist. Hambad lõgisesid külmast, traatide undamine sisendas püsimatuse tunnet. Ähmase lagendiku serval valvas parajat momenti kuu, et pista pea pilve tagant välja ja külvata üle melankoolne külm maa paljude tontlike laikudega. Peale traatide undamise polnud ühtki muud häält ja lagedad väljad silmapiiri ulatuses tundusid elutuina.

Habakukk laskus mäest alla. Seega ta puhkepaik telefonipostidega oli asunud mäel. Muide, see seik ei huvitanud teda põrmugi: ta võtnuks kursi niisama hästi vastassuunaski, viinuks tee sinnapoole mäest alla. Aga vastassuund ei pakkunud neid soodustusi ja Habakukk valis kergema.

Aga see oli ju!...

Mägi oli olnud pikk, aga mitte lõpmatu. Kallak hakkas tegema ettevalmistusi lausmaa suunas, tee muutus võõrapäraselt siledaks, ilmus mõningaid maju üksikult ja rühmadena. Siis majade rodu hakkas venima teeääri pidi katkestamatu lindina, kuuldus lakkamatut suminat, tulesid võis lugeda musttuhandeni.

Ta oli ju — peaaegu linnas . . .

Habakuke nahk tõmbus pingule erksusest, iga liige ta kurnatud kehas asus oma kohale, ninas lurises midagi, mis väljendas jällenägemislikku liigutust. Ent Habakuke jalad, tundes endal lasuvat peale Habakuke veel kogu uhkeldavat suurlinna oma kireva tulestikuga, hakkasid tegema tollipikkuseid koerasamme.

Üle Habakuke näo levis naeratus, mis kuulus lapsele, kellele on tehtud palju, palju ülekohut suurte poolt ja kes ei taha seda unustada ka hiljem, kui kõik on tasutud kuhjaga.

Jõudnud kesklinna, ta sukeldus magusasse eelnaudingusse tädi poolt ilmtingimata osaks saavaist hoolitsusist ja hellitusist. Muidugi ei ütle ta tädile seda kohe, et ta jõudis linna nii erakordsel viisil, ta laseb selle tädil endal välja uurida. Ta ei võta isegi istet korrapealt, ta kuulab tädi esimesed hädaldamised ja haletsemised seistes. Alles siis, kui tädi hakkab teevett keetma, ta istub nagu muuseas toolile . . . Et kuidas üks vanem inimene on nii hoolimata enda vastu, endal lapsed ja kõik . . . Said sa nüüd palju rikkamaks küll selle higistamisega . . .

Ent ta vastab hoolimatult ja parajalt meheliku viivitusega, et mõni asi see sada kilomeetrit või natuke üle, võiks käia veel teist niipalju täna maha . . . Siis tädi teeb teed, toob kapist saia ja hädaldab, et ega's ta tagasi ometi enam jala hakka minema? Muidugi ei lähe ta jala tagasi, aga tädi ta ikka hirmutab natuke. Ta ei ütle kohe ei ega jah, ta lürbib sooja teed ja vaikib kangekaelselt. Viimaks aga ütleb ta tädi hirmuks ja

kurvastuseks, et eks näe — kui just pangas asjad varakult jutti saab, võiks ju minna ka . . .

Habakukk sammub üle turuplatsi ja tunneb end lähkrikivina: suured majakolaskid ja valgustusreklaam rõhuvad teda ääretult. Ta vajub veel enam kokku, kui kuuleb oma pastlaid tätsavat vastu kõva sillutist mingi lühida ja mannetu, enne sündi surnud sahiseva kõlaga: otsekui kuum kotinõel oleks torgatud vette. Ta sammud olid niisama lühikesed ja perud kui eeslinnas, aga ta sai teadlikuks oma sammude olemasolust ideeliselt vaid praegusel momendil.

Habakuke kodused tõekspidamised kaotasid kindla põhja jalge alt süngete ja raskete kivihiiglaste masendavas läheduses. Ta hakkas tundma end milleski määratlematus hingepõhjani süüdi olevat.

Tea . . . kus . . . nüüd? . . .

Tädi aadress, korratud mõttes kulumiseni, vajas lähemat täiendust, aga Habakukk ei söandanud tüüdata ühtki hästiriietatud härradest ja daamidest, keda ruttas vastu ja mööda külluses. Kuna kaalukoda tundus ainsa usaldustsisendava ehitusena kesklinnas, ta peatus seal. Samal ajal talle ilmutus mingi apokalüptiliselt selge tõde, mis sundis teda kohe tagasi vaatama: ta püksisääred, juhitud alumisi otsi pidi sokkidesse, olid kuidagi ebasündsalt pingul. Kunagi elus ta polnud juurelnud püksisäärte pinge üle, praegu aga ta teadis kaljukindlalt, et pingul püksisääred kehastavad sulaspoisilikkust selle mõiste subtiilseimas tähenduses. Ta oleks praegu palju ohverdanud oma kindlate ja usaldustsisendavate venesaabaste eest.

Üle turuplatsi ruttava hilise publiku üha harvenevates ridades Habakuke tähelepanu hakkas pälvima üksik meestepaar, kes püüdis luua endale otseühendusi üldreeglist lahkumineval viisil, sammudes võidukalt üle traattõkete ja muruväljakute ülikõverat sirgjoont mööda. Suurem neist, riietatud sõdurisinelist ülessoojendatud jopesse, rühkis raskelt ja kehakalt edasi nagu soomus-

auto, vaieldes mingi probleemi üle ja žestikuleerides meetrilaiuselt kätega, vähem ja kõhnem sibas taltsalt ja kitsalt palituhänna all. Suurema ja kehakama võimas täishabe meenutas Õelamäe Eedit.

Ega's!?

Habakuke silmanurgisse tekkis paar imestuskortsu. Ta kehitas leivakotti ja tegi paar nihutust.

Rühkiv paar võttis otsesuuna kaalukoja poole, nii hästi kui see õnnestus, võites viimse takistusena tugevasti maasse asetatud kiviposti. Habakuke nina muutus punaseks ja jämedaks imestusest.

Aga see ju!...

See oli Õelamäe Eedi. Habakukk tundis end unest peletatud orikana.

„Oo!"

Eedi peatus ebakindlalt, visates Habakukele oma hiiglasliku rusika. Tal polnud kavatsust imestada Habakuke kohtamisest siin kaalukoja juures, ei nüüd ega edaspidi, ka kahe täpselt sarnase Habakuke puhul mitte. Ta tervitanuks selgi puhul ühe võimsa, täishabemest garanteeritud „oo"-ga.

„Mis sa siin nutad?"

Habakukk vaikis kangekaelselt. Ta tundis end siilina. Polnud kahtlust, et Õelamäe Eedi oli saabunud linna kõige harilikumal, kõige ebamehelikumal viisil, sõites rongiga. Aga nüüd seletab ja laiutab siin kümne mehe eest. Vist loodab, et saab veel kord sisse vedada.

Eedi tutvustab oma kõhna kaaslast noorema vennana. Aga ega tal ole huvi igavesti siin turuplatsil tilkuda, on paremaidki kohti suures linnas.

„Aga kus nüüd siis?... Meie vennaga pidime kodu poole minema. Eks tule kampa, kui lustib!"

Habakukk teeb tõrjuvaid häälitsusi ja pomiseb midagi udust, tädist ja selle aadressist.

„Oo!" See on seal Kalamaja kandis... Tean, tean seda kohta... Maailma maa kesklinnast... Ma ise viin sind pärast sinna kanti." Eedi võtab Habakukel käe-

alt kinni ja veab teda kaasa. Viimane punnib algul nõrgalt vastu, siis nõustub. Õigupoolest see ettepanek ei olnudki paha. Peale muude soodustuste avanes võrdlematu võimalus anda oma külamehele kõige otsesemalt üle värsked matkauudised . . .

Palju tundmatuid nägusid, partii paljukulutatud kaarte, lakkamatu sumin meeste ja naiste hääleorganeist, millest aeg-ajalt kostab ülekaalukalt üle Õelamäe Eedi võimas „oo". Aga laud on ülirikkalikult koormatud mitmet liiki pudelitega ja suupistetega, mille keskel aukohal uhkeldab väärikalt Habakuke linasest riidest leivakott.

Elagu härra Habakukk! Elagu Ivan Ivani poeg Habakukk Ridakülast!

Ent Habakukk viibib kõigi juures korraga, kähisedes oma väsimusest roostetanud tenoriga. Ta tunneb end täna sangarina, ja keegi ei vaidle sellele vastu. Ta täidab väikese ruumi sõnadehulgaga, millest jatkuks aastaks väikelinna turule, ja supleb selles kleepuvas massis ülima rahuloluga.

Elagu härra Habakukk! Proosit, kallid linnasaksad!

Mis puutub see asjasse, et keegi ei kuula teda praegu, ta vaid räägib!

Mis sellest, et kedagi pole kuulda, kõik räägivad ju vaid temast, Ivan Ivani poeg Habakukest!

Aga sõnadehulk kasvab laviinina ja, täitnud väikese ruumi laeni, voolab avatud akna kaudu sügisesse õhe ühes piibusuitsuga. Ent Habakukk ise on esimene, kes lämbub sellesse segusse.

Elagu Ivan Ivani poeg Habakukk!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Habakukk ärkas hilja. Peavalu oli otse talumatu. Elu polnud kunagi enne maitsenud nii vähe. Ta tundis end riputatuna hiigla võru külge, mis oli needitud talle igaveseks pähe. Ta kõrval oli sahtlita laud, jalad lae poole keeratud, põrandal vedeles loetlematul määral

heeringapäid, vorstinahku, laiakstallatud leivakoorikuid palju tühje pudeleid. Katkenud aknaruudu avasse oli torgatud leivakott, mis kõige tõenäolisemalt kuulus temale, Habakukele. Ta öiseks seljatoeks oli olnud nikastanud jalaga tool, selle kõrval põrandal asetses ta rahakott selgesti eraldatava kontsajäljega.

„Härra Potral käskis teid ära minna, kui uni täis on." See hääl oli nii selge ja terav, et tundus kuuluvat hoopis võõrasse maailma.

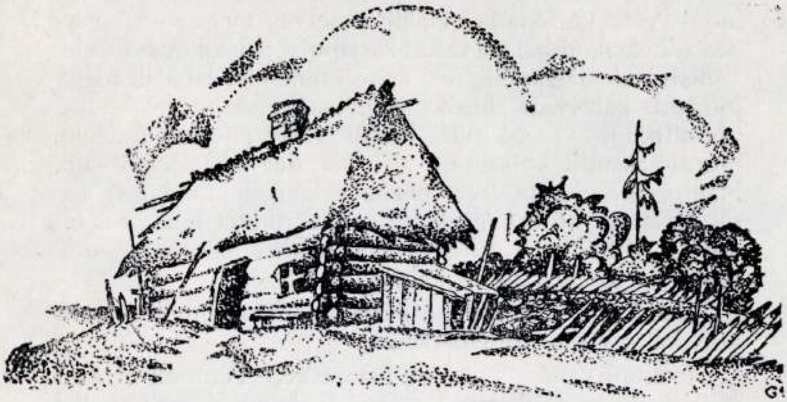
Ukse vahel seisis kuueaastane tütarlaps, kelle ilme väljendas etteheitvat umbusku. Habakukk võttis põrandalt rahakoti, pistis leivakoti taskusse ja väljus. Laps lukustas ta järel ukse.

Revideerides tänaval oma rahakotti Habakukk leidis sisemise sahtli kokkumuljutud raudade vahelt kroonise. Lugematuid kaardimänge ja hobusevahetusi läbielanud kroon, aga siiski kroon. Habakuke valust lõhkevas peas tekkis lootusesädemeke. Ta õnneks „asuniku" omandamiseks ei tulnud just palju ülearuseid samme teha. Seegi polnud halb, et huupi valitud suund võhivõõras linnaosas juhtis teda linna heinamaale. Jõudnud tädi juurde, ta tundis end suvepuhkuselt naasnuna. Õhtuse rongi väljasõit ei seisnud enam mägede taga. Ta näol hiilgas lai naeratus. Kuid tädi küsimusele, miks ta kahe krooniga koju sõita ei saa, Habakukk vastas veidi häbelikult:

„Teises klassis sõites kipub jäema natike väheks... Selle eilase vaeva peale... poleks nagu... palju... Keskelt läbi ta ei teegi täit... kolmanda klassi... sõiduraha välja... Viimaks jäe vanaks, sure ära ja põlegi sakstega ühes... nagu sõita saanud..."

Amblas, 16. 3. 36.

KÜLMAKÄIND JOAGUP

Lõuna-Harjumaal, kus vesised sooheinamaad ja liivased põllulapid nõuavad oma harijalt rohkem vaeva kui kuski mujal, inimesed ei armasta liig magusaid asju — olgu jutt siis söögist või joogist. Aga koduõlu, mida pruulitakse palju ja hästi, olgu ikka sellane, et ära mine tulega liig ligi — võib plahvatada põlema. Magus õlu — „külmakäind õlut" — see ei tee tegijale au siin kandis: see on „naiste lake". Aga samas Harjumaa osas ei peeta suurt asja meestestki, kes on „külma käinud", see on meestest, kes on kuidagi liig lagedad loomulikest inimlikest nõrkusist: kes ei suitseta ega võta viina, kes ei soovi kaasinimesile kurja, kes kunagi ei saa täiesti vihaseks, kes käivad korralikult lauakirikus ja kes ei soovi petta naisi. Lühidalt: siin pole eriti hinnas mehed, kes on kirjanduses „positiivsed tüübid".

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kes kord oli näinud Külmakäind Joagupi looderdavat kõnnakut ja pikka, vilajat kogu, sel oli ilma pikemata selge, et Joagupi nimi just pidi olema Joagup, aga mitte

mõni Ants või Mats. Hallijuukseline, auväärne raugapea oli eksikombel asetatud karjapoisi paksukintsulistele, vantsivatele jalgadele, mis enne ühinemist labajalgadega jõudsid kahaneda luisiks ja peeneiks nagu kõrbenud vorstitikud. Ja suu, olles muidu väike ja õrnahuuleline, muutis asendit kõndimise ajal, liikudes kõrvast kõrvani. Nägu võis pidada isegi peeneks kaugelt vaadates: see oli kitsas ja kõhn, ent kogu mulje rikkus nina, mis oli esiteks tundlik ja õhuke, aga hakkas laienema enne lõppu ja lõppes siis — kabjaga.

Need olid peamised välised omadused, millega Joagup kaitses oma omapärasust.

Joagupi vanadus polnud määratav. Teda oli nähtud juba palju aastaid, aga keegi ei mäletanud aega, millal Joagup oli tõeliselt noor. Ja keegi ei suutnud kujutella teda ka vanemana kui ta praegu tegelikult oli. Juuksed näisid hallidena, aga nad polnud siiski hallid — ta juuksed võisid olla ka muidu valkjad. Kui sooviti määrata Joagupi vanadust siiski — nii nalja viluks kas või ligikaudugi —, võeti abiks ta venna, Suure-Lähkri peremehe, eluaastad.

Pole päris kindel, et Joagup teadis oma vanadust õieti isegi: ta vastas sellesisulistele küsimustele enamasti ikka sellega, et käänis pea häbelikult kõrvale ja naeris. Ent kui küsija oli visa ja ähvardas muutuda isegi tüütavaks, Joagup muutus veelgi häbelikumaks, punastas kõrvuni ja vastas tõrjuvalt:

„Ää aja ikke hullu juttu."

Sealjuures Joagupi suunurgad tõmbusid allapidi looka, kabi nina otsas aga paisus siledaks ja ümaraks nagu põrsa selg sooja päikese käes.

See tähendas niipalju, et Joagup sai veidi solvatud. Aga kui usutleja ei jätnud veelgi järele ja kui mõni kolmas isik juhtus veel ka juures olema, Joagup poetas enese pisitasakesi selle selja taha ja hiilis märkamatult minema.

Külmakäind Joagup ei tunnud huvi oma vanaduse vastu. Ja ta ei soovinud ka, et see oleks saanud usutlemisobjektiks teistele. Kuid endastmõistetavalt ta ei saanud vihaseks, kui mõni veidi torkis ja tüütas teda sellega. Ta armastas väga vabadust. Seetõttu elatas ta end kraavikaevamisest, maajuurimisest ja heinamaa laastamisest. Kui just polnud muud käepärast, tegi ka hagu vahel ja lõi katust. Endistel aegadel olevat teeninud ka sulasena mõnes talus. Olnud töömehena keskmine: mitte just suur töölõhkuja, aga kui kord asunud töö manu, viilinud ühtlases tempos edasi.

Kui töötanud üksinda, ilma peremehe juuresolekuta, olnud veidi väledam. Seda vist kaalutluste tõttu: ega peremeest ei tohi petta ta äraolekul.

Joagup olnud siiski üldiselt hinnatud sulane, eriti neis majapidamisis, kus eelistati kannatlikke ja vähenõudlikke teenijaid. Alt-Saugal, kus teenijate jaoks osteti hapu silku, Joagup teenis viis aastat. Ta ise poleks sellest kellelegi piiksatanud, asi sai teatavaks vaid Joagupi kaasteenijate kaudu. Ja hiljem mõned edevamad hakkasid teda usutlema nende silkude pärast. Joagup esiteks vaikis, siis aga käänis pea häbelikult kõrvale ja vastas:

„Ää aja ikke sõgedat juttu... Ega need silgud sellepärast nii väga hullud olnudki, muidu pehastanud olid natuke teised."

Muidugi oli see taludes kätteharjutatud ja Joagupi enda poolt viimisteldud vähenõudlikkus talle hiljem, oma käe peale asudes, kasuks.

Kui Joagup hakkas iseseisvaks, ta tegi suviti heinagi. Mitte sellepärast, et tal oleks olnud vaja neid heinu, ei, Joagup ei kavatsenud soetada ei lehma ega lammast, ta tegi heina vaid sellepärast, et pidas ebasündsaks ühele mõistlikule inimesele raisata heinaajal kallist aega mõne muu tööga.

Joagup lihtsalt rentis tüki sood ja hakkas larpima.

Aga siis juhtus nii, et hakkas sadama ja sadas paar nädalat. Joagup oli sunnitud minema tööjärjega teisale. Leivakoti unustas kogemata põõsa alla maha. See meenus talle alles mõni aeg hiljem ja leivakott jäigi metsa. Et hakka nüüd käima selle tühja asja pärast, eks ta ole teinekord eest leida...

Möödus paar kuud enne, kui Joagup sai mahti asuda kuiva loogu võtma. Leivakotti ta nüüd enam kaasa ei võtnud, sest ta teadis olevat unustatud leivakoti põõsa all ootamas.

Aga Noiu Hindrek juhtus minema Joagupi heinamaast just parajasti sel ajal mööda, kui viimane kinnitas oma keha unustatud toidupoolisega. Ta soovis Joagupile leivajatku ja kavatses minna oma teed, aga samas ta märkas, et Joagupi söögipoolisega nagu oleks midagi korrast ära. Hindrek peatus hetkeks, suutmata hoiduda pilkavast märkusest:

„Kas sellest leivast ikka saab veel korralikku ristiinimese sõnnikut või?... See ju valmis seedind puha... Kas ikka passib suuga kokku veel või laadid teisest otsast sisse teese?"

Külmakäind Joagup esiteks vaatas Hindrekule tõsiselt otsa. Näis olevat nagu veidi pahane sellase lorijutu pärast, kuigi ei teatud temast, et ta kunagi oleks vihastanud. Kuid siis peegeldus Joagupi ilmes imestus, et kuidas üks täie aruga mees võib üldse esitada nii rumalat küsimust. Ja ta vastas veendumusega, mis ei oletanud mingit vastuväidet:

„Egas mul siga ei ole."

Öeldes, et Joagup ei vihastanud, pole tahetud nentida, et ta polnud vihastanud elus üldse. Ta vihastas vahel siiski, kuigi ta viha polnud kunagi suunatud kaasinimeste pihta. Ta vihastas vahel ka, kuid ta vihastas enamasti iseenda peale. Ja vahel sai tulivihaseks mõne elutu eseme peale. Sellaste esemete hulgas seisid esirinnas kiusliku järjekindlusega pastlapaelad, mis ei tahtnud kuidagi seista kinni.

Leidub isikuid, kes julgevad tõendada, Joagup öelnud kord sassiläinud pastlapaelu rebides selge ja kõlava häälega: kuradi kurat!! Need inimesed pidid olema läbi ja läbi pahatahtlikud. See oli alatuim laim Joagupi kohta, mis kunagi kellegi kohta lendu lastud. Sest Külmakäind Joagup käis korralikult lauakirikus ega vandunud kunagi. Ta ei söandanud isegi sülitada sedasi patust moodi „lirtsti", nagu mõned teevad, kui mõni asi pahandab. Ainult seda võiks veel kuidagi tõenäoliseks pidada, et Joagup olevat kord ütelnud „soadan". Seegi õnnetu sõna lipsas talt teise inimese süü läbi. See juhtus siis, kui kingsepp Juhan ajas teda taga. Ei oleks ka selle tagaajamise ja ähvarduse pärast tasunud veel lausuda nii rumalat sõna, aga asi kukkus välja nii, et Joagup kukkus tagaajamisel Kutsika mehe kaevu. Siis lipsaski see hirmus sõna, milles polnud süüdi Joagup ise ega õigupoolest ka kingsepp Juhangi, vaid õieti Kutsika mees, kes pidas oma kaevu raketeta.

Et ise mõistlik mees ja peab päise päeva aegu kaevu lahti . . .

Kuigi Joagup ei vandunud pärast seda enam, jättes selle viimseks korraks, pastlad tegid talle tihtipeale tuska oma komplitseeritud paelastikuga. Riietega sai veel kuidagi hakkama — oli neid üldse vaja kulutada seljast kiskumisega — aga need pastlad! Kui paelad ei ole lahti, siis hakkavad lapid hiiveldama, kui lapid peavad vastu, pastlad ise kisuvad jala alla viltu . . .

Kuid Joagup oli õppinud elus mõndki, ega ta nii rumal olnudki, kuigi ta vanadus polnud määratav ei iseenda ega teiste poolt. Kõigepealt ta teadis seda, et pastlanöörid tuleb sikutada nii kõvasti kinni kui iganes võimalik. Mida rohkem umbsõlmi, seda parem. Ja mida sügavam soon jääb säärde, seda kindlam on tulemus veelgi. Muu seas soon oli sääres juba ammugi, küsimus seisis vaid selles, kas nöör sattus igakord just soone kohta või mitte. Eriti siis oli asi raske, kui võeti tarvitusele uued jalarätid või kui nööride sidumine pidi

sündima hommikul pimedas. Ja see oli suurim tüli, mis häiris Joagupit vahel hingepõhjani.

Muide, uutest jalarättidest Joagup hoidus nagu mustlane mustadest rõugetest. Sest need maksid kallist raha. Aga kui loetella Joagupi õilsaid omadusi, tuleks tähendada veel seda, et ta oli väga hoidlik inimene.

Külmakäind Joagup oli karske mees, õigupoolest täiskarsklane. See tähendab, et ta ei ostnud ise kunagi viina, kuid võttis alati lahkesti vastu, kui mõni teine pakkus. Endastmõistetavalt ta algul punnis vastu. Aga tundes pudeli külma kaela suu peal, litsus päris mehe moodi.

Näe kibe ka teene sõge . . .

Ta näoilme aga lausus: Ää aja ikke hullu juttu!

Siis krimpsutas, kraaksus ja sülitas (kui viina maitse oli alla neeldud) ja võttis uue noosi veel kui pakuti.

Teatavasti üks inimelu on liig pikk selleks, et saada tast ülevaadet korraga, tervikuna. Ei tule nagu kõik korraga meelde. Seetõttu elu tuleb lahutada järkudesse. Enamasti mõistlikud inimesed jaotavad oma elu kaheks peajärguks: enne naisevõtmist ja pärast naisevõtmist. Muidugi jagunevad need kaks peajärku veel alajärkudesse, kui tahetakse liigitada detailideni. Kuid mõistlik inimene ei tohi olla maias üksikasjadele. Et külmakäind Joagup kuulus mõistlike inimeste perre, selles ei kahelnud Joagup ise ega kahelnud teisedki Trilliküla elanikud. See ei muutnud asja, et teda nimetati Külmakäind Joagupiks. Sest inimene võib olla ka tsipake „oh-oh", ega ta sellepärast ole veel mõni vurle ega keigar. Muidugi leidus inimesi, kes püüdsid väita, et Joagup on vist ikka natuke napakas, kuid Kingsepp Juhan, Trilliküla targim mees, ütles uskumapanevalt veenvalt, et Joagup ei ole loll, ta on vaid natuke „toheda olemisega" või „tuima naljaga". Aga niisama palju lollust pesitses Trilliküla nöökima harjunud rahva silmis iga isiku peas, kes võttis asju liig otseselt ja tõsiselt. Eriti

oli see hinnang maksev väljastpoolt tulnute ja koolitatud meeste kohta.

Seega Joagupigi elu oli õigustatud jagunema kahte peajärku. Kuid et Joagupil puudus veel naine, ta elu liigitelu lahenes sootuks teisiti: enne oma maja ja pärast oma maja.

Et Joagupil polnud praegu veel naist, seega pole kaugeltki veel tahetud taunida teda igaveseks vanapoisiks. Joagup oli mõistlik inimene ja iga mõistlik inimene võtab varem või hiljem naise. Kuid nagu naisevõtmine pole kerge ettevõte kellelegi, Joagupki ei soovinud tormata ummisjalu hukatusse. Et ega see pole aga, et tänaseks ja homseks, — peab ikka natuke vaatama ka, keda sa võtad . . .

Aga päris häid naisi oli nii vähe: Kaarnasauna Mari nagu oleks olnud sedamoodi, et . . . aga see oli veidi tigeda jaoga . . . Võitaugu Leenu — pisut vaesevõitu . . . Tündre Anu — liiga edev ja pirtsakas . . . Lauka Juula — noh see veel kuidagi, aga liiga laia elamisega . . .

Ja nii juhtuski, et Joagupi naisevõtt jäi nagu pisut pikemale. Joagupi elu liigitelu oli veel ühe asja poolest hästi selgepiiriline ja meeldesööbiv. Nimelt selle poolest, et tal juhtus elus kaks suuremat äpardust või lihtsalt õnnetust. Neist üks sattus esimesse ajajärku, tähendab, sellesse elujärku, millal Joagup elas veel oma venna toanurgas, kuna teine juhtus siis, kui ta oli juba omaette peremees.

Esimene äpardus juhtus töö juures. Ta lõi Arkna mõisas tallikatust. Töö hakkas jõudma lõpupoole. Et katusel istumine oli kuidagi ebamugav ja kontemurdev, Joagup leiutas väikese pingi, mis oli kinnitatud pika, peene jalaga lattide külge. Ja sellest see õnnetus saigi alguse, sellest pingist ja ta ühest jalast. Ja halvim oli see, et õnnetus juhtus just enne töö lõppu. Ja oli muidki põhjusi, mis tegid selle õnnetuse Joagupile nii talumatuks. Sest mõisapoistel oli nii-kui-nii liig palju

pistmist selle pingiga ja ta naljaka jalaga, nüüd see õnnetus ka veel lisaks.

Nimelt juhtus nii, et pingi vibajas jalg läks ühel ilusal päeval katki ja Joagup lendas ülepeakaela katuselt alla. See kõik juhtus nii rumalalt äkki, et Joagupi haamer, selle asemel, et sattuda naela pihta, rahmas tühja õhku. Ja Joagupi asend merepinna tasemest osutus äkki paari sülla võrra madalamal endisest.

Ning siis selgus, et peale pingijala oli murdunud veel teine jalg, mis juhtus kuuluma Joagupile endale. Joagupi säär oli imelikul viisil katkenud just kõige peenemast kohast, — täpselt sealt, kuhu pastlapaelad olid sügava soone sisse kulutanud.

Kuid Joagup ei mõtelnudki hakata halisema selle tühise vea pärast. Vaadelnud ja katsunud hulga aega haiget jalga, ta arutas ja otsustas:

„Seda ma kartsin juba ammu... See jalg oligi liiga peenike siit kohast, ükskord ta pidigi katki minema...

Joagup pidas õnnetuse põhjuseks oma sääre nõrka konstruktsiooni ka siis veel, kui kuulis, et õnnetuse tõelisteks tekitajateks osutusid üleannetud mõisapoisid, kes kasutasid Joagupi äraolekut lõunavaheajal selleks, et saagida ta pingi jalg pooleldi läbi.

Teist sellast äpardust Joagupile enam juhtuda ei saanud. Ja seda selle tõttu, et Joagup loobus sellest päevast peale katuselöömisest jäävalt.

— — — — — — — — — — — —

Külmakäind Joagupi elamu asetses Trilliküla lõpul, ta venna, Suure-Lähkri peremehe, maa-alal. Suure-Lähkri Mats pakkus Joagupile majaaset kuhugi põlluäärele, lubades talle peale majaaluse veel veidi kartulimaadki, kuid Joagup oli otsustanud endamisi juba mõne aasta eest, et maja ehitatakse Suure-Lähkri karjamaale liivaauku. Endastmõistetavalt tuli Suure-Lähkri Mats vastu oma venna soovidele, kuna tal polnud midagi selle vastu, et tükk põldu jääb raiskamata.

Joagup valis liivaaugu, mis asetses kaunis kõrge mäe otsas, järgmisil kaalutlusil:

Liivaaugu siledad ja kõvad kaldad võivad olla osaliselt seinte eest: pane paar korda palke peale ja seinad ongi valmis. Kui edaspidi näeb, et on aega ja jõudu, eks siis vooderda ja aja muudki toredust taga . . .

Aga teine põhjus, miks Joagup ehitas oma maja mäe otsa liivaauku, seisis selles, et ta kartis väga sõda. Sest mäe otsas on nagu teisem: on kohe näha, kui midagi on, ja saab kohe plagama. Niisama hästi võis mäepealses majas olla julgem varaste ja röövlite rünnaku puhul, keda Joagup ei kartnud vähem sõjast.

Joagup tegi ühel heal päeval algust maja ehitamisega. Ta tasandas parajasti liivaaugu põhja, mis pidi moodustama valmiva maja põranda, kui Suur-Lähker — nii armastas Suure-Lähkri peremees nimetada end ise hooplevalt — tuli oma väikese ja tühise venna tööd vaatama. Ta vaatas veidi aega vaikides oma venna tööd ja läks minema. Suur-Lähker tuli veel mitu korda teda vaatama. Mitte, et ta oleks laitnud või õpetanud, muidu vaatas muiates ja läks jälle oma teed.

Joagup tegi liivaaugu põhja siledaks ja sel aastal kaugemale ei jõudnudki. Osa seina ja põrand oli valmis, palju sa ühe aastaga ikka jõuad. Pealegi kui Arkna mõisas kraavitöö oli pooleli, Kääpa maal oli veel veidi heinamaad laastata ja Piidumetsa metsas tuli teha algust haotegemisega. Mõistlik inimene ei hakka tormama sihukese suure asjaga — tarvis ometi vaadata ka mõni aeg ja pidada aru. Ja ega tea, kas see alus ikka jääb sedasi pidama või . . .

Paar aastat hiljem, kui Suur-Lähker jälle alandas end nii palju, et läks vaatama oma venna töid ja tegemisi, Joagup lõpetas palkide vedu. Oli ostnud naabrusest vana heinaküüni. Poolpehastanud palgijupid kandis seljas kohale. Seega maja oli valmis õieti ka, kui mitte just täiesti valmis, siis vähimalt peaaegu valmis.

Sest seinte ladumine — see oli õigupoolest naljaasi, peaasi oli arupidamine ja otsustamine, mis kestis üle kümne aasta, ja palgivedamine.

Aga selle majaehitamisega tihedas seoses oli veel üks teine asi, mis oli ikka veel lahendamata ja tegi palju muret: see oli majale nimepanemine. See tegi õigupoolest rohkem muret kui ehitus ise. Joagup oli niivõrd kimbus selle küsimusega, et vaatas häbelikult kõrvale ka siis, kui rääkis iseendaga.

Ta valis ise „Liivaaugu", mis tundus küllaldaselt tagasihoidlikuna ja fantaasiakehvana mõistlikule inimesele. Ta hakkas tegema selles suunas pisitasakesi ettevalmistusi ja sooritas mõningad maakuulamised venna taluski.

Et maja hakkab juba soama sinnapoole ja ... kas peaks hakkama teda kuidagi nagu hüüdma ka ... Ei tea, mis siitpere rahvas nagu arvavad sellest ja ... Eks ta vist nagu Liivaaugu ikka peaks jääma ... Ei tea, mis külarahvas ka sellest peab? ...

Ent siis küla poolt hakkas tulema:

Lauka ... Külmatoa ... Pasaaugu ... Pusjani ... Tarakannu ... Puskle ... Seaturu ... Kitsenikastuse ... Soadana ... Kapeta ... Tussaru ... Sabaraku ... Kirburahu ... Seenesauna ... Tipu ... Hapusilgu ... Süldimatsi ... Mürgli ... Sõravingu ...

Sellase valinguga Joagup polnud ligikaudugi arvestanud. Kuigi ta värises juba ammu paljalt sellase võimaluse pärast. Kindlasti oleks lükanud ehituse edasi, kui seda oleks ette mõistnud arvata.

Et üht mõistlikku ristiinimest ka võiakse vaevata niisuguste hullude ja patuste nimedega!

Ja siis äkki Joagupile turgahtas pähe veel hullem võimalus:

Aga kui mõni niisugune nimi jääbki mu saunale, kust ma siis veel naist saan? ...

Kuid Joagupi lohutuseks „Tipu" juurde jäädi pikemalt peatuma.

Seda väänati ja käänati veel paar kuud ja saadi lõpptulemuseks „Tripi", mis tundus suurepärasemana ja lühemana kui teised kõik. „Tipu"-ga siiski ei lepitud, kuna sel puudus täiesti nöökiv kõrvalheli, kuigi see oli muidu lühike ja suupärane.

Joagup hingas kergemalt. Ega see „Tripi" kõige hullem olnudki, on hullemaidki nimesid siin kurjas maailmas... Vallakirjades on sõgedamaid nimesid...

Möödus veel paar või kolm aastat ja Joagup elas oma majas. Aga kui Suur-Lähker võttis jälle korraks kätte ja läks oma väikest ja tähtsuseta venda vaatama, viimasel hakkas minema halvasti. Sest Suur-Lähker ei läinud seekord üksinda.

Ja nüüd teostuski Külmakäind Joagupi teine suur äpardus.

— — — — — — — — — — — —

Suur-Lähker pühitses jõulusid. Oli võõraidki keskmiselt. Neid oli Trillikülast seal, oli naabrivallast kaugete sugulaste näol, oli linnastki paar nooremat inimest, sest Suur-Lähker armastas elu ja liikumist enda ümber. Ja, muide, Suur-Lähker oli üle valla kuulus oma õllega, mil oli alati üks ja sama „kraadiklaas", nagu ta ise vahel armastas hoobelda.

Linnasugulaste hulgas juhtus olema üks preiligi, kes omas võrratu suuvärgi, tüüaka keha ja lõua all suure soolatüüka toeka karvakimbuga.

Suur-Lähker oli „pühade mees". Saanud mitmekordse kinnituse õlle ühe ja sama „kraadiklaasi" kohta, ta soovis näidata veel laiemas ulatuses oma väge ja võimu. Seda enam, et Miili, linnapreili, oma ahvatlevate volüümidega ja karvase soolatüükaga ristles aina Suure-Lähkri läheduses, õhutades teda ikka uutele ja uutele vägitegudele.

Et vaat' niisugune üks korralik vanainimene peab olemagi, igavesti noor ja tükke täis...

Mats naeris selle peale oma väikest kõrisevat naeru kollasesse täishabemesse ja vaatas pilusilmil Miilile näkku.

„Ega mu oma eidest pole enam ammu andi olnud."

Seega algasidki Suure-Lähkri suuremad numbrid. Sissejuhatuseks ta käsutas lõõtsmoonika ürgama:

„Tõmma vasikas lahti, aga lärmi olgu nii palju, et hakkab üle ukse õue jooksma!"

Mats rebis pika linase särgi pükste peale ja hakkas külma rahuga vene tantsu loksutama. Vahete-vahel peatus hetkeks, et neelda toobist janu õlut ja röögatada pillimehele:

„Auru juure! Auru juure!"

Suure-Lähkri võimsad röögatused kutsusid esile külalistes niisama kärarikka vastukaja.

Siis toodi hobune tagakambrisse, virila perenaise nutusest protestist hoolimata.

Aga kui Suur-Lähker vedas kaks tugevat külapoissi vägipulgaga üles, ta oli niivõrd vaimustatud oma võimust ja vägevusest, et ütles õuest tulles korraks kõva häälega:

„Praegu näitasin taevaisale tilli."

Seda võis lubada endale vaid Suur-Lähker.

Aga siis järgnes see viimne ja vägevaim number, see, mida Suur-Lähker oli korranud kümneid kordi: ta süütas jõulupõhud põrandal põlema. Selle numbriga Suur-Lähker harilikult lõpetas oma karutükkide seeria.

Aga nüüd Miiligi tõmbus tõsiseks ja perenaine pistis hädaldama. Suurem osa külalisi aga juba teadis seda numbrit. Olid jõudnud harjuda sellega aastate jooksul. Ja teadsid sedagi, et Suur-Lähkri vaigistamine tähendas lausa riiu norimist. Külaliste kohus seisis vaid põhkude kiires kustutamises. See oligi, mida Mats ootas. Ta tõi sahvrist suure lüpsikutäie õlut ja viskas

kõhklemiseta tulle. Tuli kustus muidugi ja Suur-Lähkri suurim number oli läbi.

Sedagi võis lubada endale ainult vaid Suur-Lähker. Kuid enamkogenud külalised teadsid ka seda, et nüüd oli parajam aeg lahkumiseks. Viimase vembuga Matsi tuju oli jõudnud kulminatsioonipunktini ja siitpeale võis oodata vaid riidu. Või, paremal juhul, ta läks tagakambrisse magama ilma riiuta. Kuid täna asi näis kukkuvat välja kuidagi teisiti. Oli see Miili pärast või mõnel muul põhjusel, aga Mats selle asemel, et hakata tüli norima või minna magama, hakkas punnima endale kasukat selga. Ja siis teatas koguni rahunenud, mahedal häälel:

„Läheme nüüd Tripi parunit vaatama."

Teadagi, kõik olid ettepanekuga nõus. Suur-Lähker, Miili ja osa teisigi külalisi läks Külmakäind Joagupit vaatama . . .

Joagup istus ahju ees haokool ja soris vana laluraamatut. Ta kavatses korraks minna Suur-Lähkrile, aga pöördus teelt tagasi: Suur-Lähkri õuel paistis olevat palju hobuseid ja see tähendas kõike muud kui head, sest Joagup oli mõistlik mees, kes ei kannatanud lööpimist suurel, kallil pühal. Muidugi läheb ta pühade ajal korraks venna poole, aga ta teeb seda meelsamini juba viimsel pühal. Sest viimsel pühal vana Mats ise on külas mürgeldamas ja ainsateks külalisteks Suur-Lähkril on Naadi perenaine ja Koonu ema. Siis Joagup soojendab end läbi ja läbi soojaks, sööb verivorsti, lürbib õllesuppi ja kõõrutab mahedat ja mõistlikku juttu, mis on meelepärane talle endale ja teistele, sest Naadi perenaine ja Koonu ema on ainukesed, kellega võib rääkida veel tõsistest asjadest, kas või naisevõtmisest, teised hakkavad kohe irvitama ja lööpima.

Ja kui perenaine hakkab kurtma Matsi toorusi, Joagup võtab põuest punase ninarätiku, mille Sopi Juula pesi kolme aasta eest puhtaks, ja pühib härdalt silmi.

5*

Eks Joagupki leia, et Matsi tembud on hirmsad jumala meelest, aga mis Joagup võib sinna parata! Sest Mats on rikas ja ülbe, Joagup on aga vaene ja tasane.

Kui siis päike on kadunud Sutema kaasiku taha ja ilm hakkab minema pimedaks, Joagup tõuseb vaikselt ja alandlikult püsti (sest kõht on varustatud toorainega terveks nädalaks), jätab Naadi perenaisega ja Sooniku emaga kättpidi jumalaga ja hakkab luusima kodu poole. Muidugi ta ei unusta andmast ilmateadet homseks päevaks, mille peale perenaine pakub talle veel kord sooja õlut. Siis pole enam ülearune minna veel korraks tagasi kinnaste soojendamiseks pragiseva ahju paistel, sest muidu hakka kodus kas või hommepäev ahju kütma . . .

Kui Joagup nihutas end haokool ja hakkas prille kohendama, koer pistis urisema. Joagup isegi kargas selle peale ehmunult püsti. Sest koera urisemine keskmisel pühal ei saa tähendada head. Liiatigi, kui see koer pole urisenud ega haukunud juba mõnd aastat.

Lisaks olgu tähendatud, et Joagupi enda viis meelt ületasid igapidi koera omad, kes oli Joagupist mitu aastat noorem, ja seetõttu haukumine ja urisemine ei kuulunud üldse koera sundkohustuste hulka.

Joagup läks ainsa akna juurde, mis juhtus olema üheruuduline, ja piilus suure huviga välja.

Sõge-pime! . . . Need tulevad ju . . .

Jah, need inimesed tulid tõepoolest Tripile, sest seda teed mööda mujale ei pääsnudki.

Igaks juhuks Joagup astus uksest õue. See tundus olevat kõige kindlam ja mõistlikum esialgu. Võib-olla küsisid teed ja läksid siis edasi.

Aga siis Joagupi vaikne ja mõistlik ukseesine oli korraga kisa ja kära täis. Miili püüdis viibida mitmes kohas korraga, kord kiites „mõisa" toredat fassaadi, kord imetelles ta suurepäraseid aknaid, kord püüdes tungida poolvägisi Joagupist mööda tuppa.

„Aga härra Tripi, miks sa meid tuppa ei kutsu? — Mul on nii külm, mis hirmus."

Joagup sirutas oma kohmetanud käe kaitseks välja. Miili haaras selle ja raputas tarmukalt.

„Tere, tere jah, härra Tripi! . . . Aga mis ma oma kallist aega muidu raiskan, mul oli ikka natukene asja ka siia."

Inimesi oli igal pool, vaata kuhu tahad. Ka näo kõrvalepöörmine ei aidanud enam. Ja teiste selja taha pugemine oleks tähendanud seda, et tule ukse eest ära ja lase kõik tuppa.

Mats ise viimaks lükkas Joagupi ukse eest kõrvale ja tegi tee tuppa vabaks.

„Sa lase ometi inimesed soojendavad natuke, õlut sul muidugi ei ole!"

„Mis seal toaski . . . korrast ära teene pühade aegu . . . Risu täis ja . . . eile tegin leiba natuke . . ."

Kuid kõik olidki juba toas, mis koosnes tervest majast, laeta, põrandata, hiiglasuur ahi keskel.

Kartulid olid nurgas, hagudega kaetud, mööbel koosnes vaiadele kopsitud asemest ja höövlipingist söögijätistega.

Kuid Joagup ise viibis ikka veel väljas ja naeris oma häbelikku naeru.

Et mis seal voadata ja kiita on, — eks sinnapoole soa nagu hakata seadma rohkem . . .

Miili tuli Joagupi ette ja hakkas kõnelema häbelikult ja kogeldes. Ta varustas end isegi häbeliku punaga põskedel. Kõik kogunesid Joagupi ja Miili ümber uudishimuliku sõõrina.

. . . Et nii ja nii, ma tulin ikka päris tõsise asja pärast ja . . . Et kuulsin nagu ääri-veeri mööda, et sa tahtvat naist võtta ja . . . Et mina ka nagu poissmees veel ja . . . et kuidas oleks? . . .

Joagup punastas leeriplikana. Kabi ta nina otsas tõmbus nii pinguli, et hargnes kaheks.

„Kes sedasi ... sihukest hullu juttu ... Eks vahel ole nagu räägitud ka, ega sellepärast ... Kes mind nüüd ...

Miili muutus äkki surmtõsiseks ja pani käed kokku:

„Aga see on ikka päris õige siis! ... Ja mina mõtlesin, et peremees tegi muidu nalja ... Aga siis kaubad on ju peaaegu koos ... No missugust meest ma veel peaks tahtma!"

Nüüd oli Suur-Lähkril kord rääkida:

„Noh, Tripi, otsi aga viinad välja nüüd!"

„Ää aja ikke hullu juttu!"

Kuid Joagup oli sootuks tõsine. Väike pisargi läigahtas ta silmanurgas.

Miili aga tegi pühaliku näo ja hüüdis pateetiliselt:

„Milline silmapilk! Kui liigutatud ta ometi on! ... Ja mis me siis veel ... Aga me tahaks ju ometi viivukese kahekesi olla ... Palun jätke meid viivuks üksi!"

„Ääge tehke ikke nalja!"

„Ah, kui tagasihoidlik ta on, vaadake! ... Ja ta ei usu veel ... Armas Joagup, kõik on ju valmis, eks? ... Anna oma käsi selle peale!"

Joagup tõstis siiski käe, nagu kogemata, ja Miili haaras selle.

„Noh, kas näete nüüd! ... Mis nüüd enam ..."

Ning Miili hakkas tegema eelkorraldusi ja plaane. Et vaat' siia asetan sohva, siia pesukapi, siia kaks voodit kõrvuti ... Aga aknale ostan maani kardinad ... Ja siis ostame endale lehma ... Ja lamba ... Ja kitse ... Ja sea ... Kui tore! ...

Kui võõrad ühes Miiliga ja Matsiga kakkasid ära minema, Miili kinnitas veel korraks:

„Aga nüüd peab ruttama selle asjaga ... Homme päev kohe hakkame arutama ... Ma tulen muidugi sinu poole, või — ja see on vist parem veel — sa tule ise minu poole Suur-Lähkrile ... Nägemiseni ... Hüvasti!"

Miili pöördus veel mitu korda ümber, et saata Joagupile käeviipeid ja õhusuudlusi. — — —

Külmakäind Joagup istus haokool, käed põlvede vahel, kuna ta pöidlad hoidusid kuidagi nõutult õieli. Pea asetus tal madalal, väga madalal, oli otse pöidlate kanda, seisis niiütelda päriselt maateras. Ent juuksed, juuksed, mille kohta ei saanud ütelda, kas need olid hallid või muidu valkjad, olid abitult takerdunud, otsekui lakutud. Ja müts, Joagupi lahutamatu seltsiline nii päeval kui öösi, õnnes kui õnnetuses, kurbuses ning rõõmus, see lebas haokoo kõrval liivasel põrandal. Aga see oli juba midagi iseäralikku, sest Joagup ei loobunud kunagi oma elatanud peakattest, mitte võõras majaski, rääkimata oma tarest. Joagupi seisukoht mütsi asjas oli järgmine: kui ma juba igas talutoas hakkan mütsi ära võtma, mis ma siis veel kirikus saan peast ära võtta. Ja kui kord venna Matsi väike poeg päris Joagupilt visalt ja järelejätmatult:

„Onku Joagup, miks inimesel on pea otsas? — Joagup vastas lõpuks poolimestunult, poolpahaselt:

„Sõge laps, kuhu ma siis mütsi paneks, kui pead ei oleks!"

Oli momente, kus Joagupi mõttelend, katkeline ja kobav, laskis paista selle hullu naisevõtmise kava kauges tulevikus nagu ennegi. Siis oli nagu kergem veidi. Sest ega sel naisterahval viga olnud: Miili lopsakad vormid ja tragi käitumine vastasid täiesti naisekujule, kellest Joagup unistas. Et egas ... just nagu ... tal suurt viga põlegi ... Head otsad ja (Joagup vaatas häbenedes kõrvale)... vist on kaunis kärmas ka nagu... soaks ise vähe tagasi tõmmata ... Ent selle asja tõelised ja halastamatud üksikasjad kerkisid kohe jälle päevakorrale, ja Joagup oigas meeleheitlikult:

„Miili! ... Miili! ... Oleks veel, et Moaligi, siis veel kuidagi nagu ... oleks sinnapoole ..."

Siis tuli see teine hull asi kohe tagant järele, et see soolatüügas ikka, just lõua all ja pikkade karvadega.

See asi oli veel palju segasem kui see linna nimi. Nimega oleks veel katsunud kuidagi, aga selle soolatüükaga asjad polnud klaarid... Et kas ühel mõistlikul ristiinimesel tohib olla sihuke asi just lõua all ja pikkade, mustade karvadega. See oli kraad hullem kui habemega naisterahvas... Eks ole soolatüügas ka jumalast loodud, aga miks ta neid karvu siis ära ei lõika?... Oli hetki, kus Joagup otsustas alistuda. Ta tõusis ägades ja nohisedes püsti, kuid näis pidavat ikka veel endaga võitlust.

...Hulk inimesi kuulas pealt ja... ma ise ju andsin käe... Ega sellepärast, et... see kohe läks sedasi... natuke viltu... Oleks veel, et oleks nagu... kahekesi, aga...

Ent siis Joagup näis otsustanud. Ta ohkas veel vaid sügavasti.

...Egas sedasi... petta ka just... ei või nagu... See nagu põle... päris... ristiinimese... moodi...

Ta rükkis raske höövlipingi ukse ette ja kuulatas kaua ja hoolega. Ta kõrvad otse liikusid pingutusest. Siis kaevas ahju tagant liivast suure, roostetanud ämbri välja. Veel korraks hoolega kuulatades, tõi ämbri akna juurde. Suurde ämbrisse oli pakitud takkudega ja sammaldega märksa vähem roostetanud ämber. Selle ämbri sisemusest toodi suure ettevaatusaga päevavalgele kõratu lehmakell. Järgnes jälle hoolsaid kuulatusi ja üleõla vaatamisi kuni lehmakell avastas oma aarded. Joagupi ihupesal osutus kaltsudesse mähitud uurikapsel. Ta kattis seljaga oma ainsa akna ja avas kapsli läikivate kuldrahadega.

Kuid vaevalt Joagup jõudis puudutada kõlisevat väärmetalli, kui talle meenus uus, senitundmatu asjaolu:

Aga see Miili oli ju nagu... natuke pillaja moodi...

See mõte pani Joagupi juba higistama, hoolimata külmast.

Kui läheks Sopile?... Sopi perenaine teab nagu teinekord... mitme häda vastu nõu ja abi...

Joagup otsustaski minna Sopile. Aga mitte enne videvikku. Ja siiski mitte Suure-Lähkri õue kaudu, vaid otse läbi mehekõrguste hangede. Muidugi ei läinud Joagup Sopile läbi Trilliküla tänava, sest see tänav paistis Suure-Lähkri õue nagu ihu-peal, ennem juba otsemat teed üle heinamaade.

Joagup jõudis Sopi välja alla nagu läbipeksetuna. Aga kavatsedes just hakata ronima üle aia, ta silmas aia küljes üht noort hobu, kes oli talle tuntud. See oli Suure-Lähkri hobune. Ja see näis olevat Joagupile päris kindel, et Miili oli ka praegu ühes Matsiga Sopil.

Külmakäind Joagupi hädad ja viletsused lõppesid alles mõni päev pärast pühi. Siis, kui ta kuulis pool-kogemata Suure-Lähkri perenaiselt, et see linnapreili Miili olevat vana inimesega teinud rumalat nalja.

Aga kui palju oli vaesel Joagupil selle aja kestes elatud üle mööda sügavat lund sumpamisi, küünides magamisi ja omaenda maja juures valvamisi. Kuid Joagup oli õnnelik kõigest hoolimata, sest ta sai lõpuks ikkagi sellest hädast üle ilma Sopi perenaise abita. Ja ilma, et ta oleks tarvitsenud hiljem tunda hingepiina ühe naisterahva petmise pärast.

Ja kui tulid uued pühad uute verivorstidega ja uue õllesupiga, Külmakäind Joagup istus nagu ennegi Suure-Lähkri rehetoas ahjuredeli alumisel pulgal. Ja rääkis nagu alati mahedat ja mõistlikku juttu maajuurimisest, heinamaa laastamisest, halbadest inimestest ja homsest ilmast.

Ent Külmakäind Joagup ei rääkinud enam kunagi naisevõtmisest. Sest see oli mustim lehekülg Külmakäind Joagupi mõistlikus eluraamatus.

Amblas, 27. detsembril, 1931. a.

HIND KR. 1.80